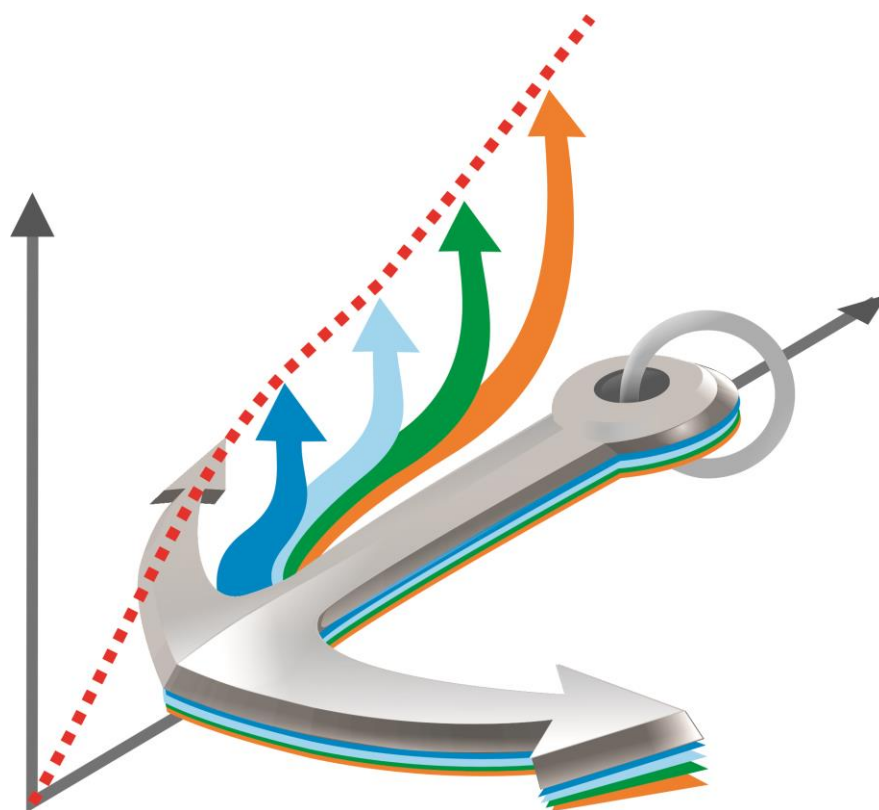

Dorota Filipiuk, Tomasz Knopik
Anna Koperwas, Ewelina Pękalska

Moje dziecko jest zdolne

Poradnik dla odpowiedzialnych rodziców
gimnazjalistów

Publikacja przygotowana w ramach projektu

„Kotwice kariery”

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

Projekt współfinansowany ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

Projekt współfinansowany ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

Moje dziecko jest zdolne

Poradnik dla odpowiedzialnych rodziców
gimnazjalistów

CONSULTING

Lechaa Consulting Sp. z o.o. Lublin 2015

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

Projekt współfinansowany ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

**Publikacja wydana w ramach projektu „Kotwice Kariery”
współfinansowanym przez Unię Europejską w ramach Poddziałania
3.4.3 „Upowszechnienie uczenia się przez całe życie -projekty
konkursowe” Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki 2007-2013.**

Wydawca:

Lechaa Consulting Sp. z o.o.

ul. Fiołkowa 7

20-834 Lublin

Redakcja

Tomasz Knopik

Autorzy

Dorota Filipiuk, Tomasz Knopik

Anna Koperwas, Ewelina Pękalska

**ISBN 978-83-89305-43-5 [broszura]
ISBN 978-83-89305-60-2 [on line pdf]**

Egzemplarz bezpłatny

Człowiek najlepsza inwestycja !

Spis treści

List do rodziców _____	5
Opis projektu „Kotwice kariery” _____	8
Zdolny uczeń, czyli jaki? _____	10
Jak wspomagać dziecko w rozwijaniu zdolności analitycznych? _____	13
Jak wspomagać dziecko w rozwijaniu zdolności twórczych? _____	17
Jak wspomagać dziecko w rozwijaniu zainteresowań? _____	22
Jak wspomagać dziecko w rozwijaniu wartości? _____	29
Jak wspomagać dziecko w zaspokajaniu potrzeby autonomii? _____	37
Zamiast podsumowania _____	40
Wykaz instytucji wspierających rozwój dzieci zdolnych _____	41
Wykaz zasobów internetowych dotyczących wspierania dzieci zdolnych _____	47
Bibliografia _____	48

Talent jest jak roślina. Kieruje się
ku słońcu, żeby się rozwinąć.
Kto jest słońcem
dla Twojego zdolnego dziecka?
Kto je podlewa, żeby nie zmarniało?

Grafikę pobrano ze strony: www.uptownconsulting.net.

Wiesz co jest największą tragedią tego świata? Ludzie, którzy nigdy nie odkryli, co naprawdę chcą robić i do czego mają zdolności. Synowie, którzy zostają kowalami, bo ich ojcowie byli kowalami. Ludzie, którzy mogliby fantastycznie grać na flecie, ale starzeją się i umierają, nie widząc żadnego instrumentu muzycznego, więc zostają oraczami. Ludzie obdarzeni talentem, którego nigdy nie poznają. A może nawet nie rodzą się w czasie, w którym mogliby go odkryć (Pratchett, 2000).

Drogi Rodzicu!

Z pewnością nie raz zastanawiałeś się nad zdolnościami swojego dziecka... Pytanie: *Jakie jest moje dziecko?*, które zadaje sobie każdy rodzic, dotyka też kwestii jego potencjału, tego, co potrafi lub potrafiłby, gdyby tylko zechciał. Czasem też niestety ograniczamy zakres poszukiwań odpowiedzi na to pytanie do porównywania naszego idealnego lub optymalnego obrazu dziecka z tym realnym, z którym mamy do czynienia na co dzień. Tak, myślenie o własnym dziecku jako projekcie do zrealizowania, który ma jasno określone parametry i zero-jedynkowe standardy jakości, towarzyszy wielu współczesnym rodzicom. Jest to najprostsza droga do rozczarowania rozumianego jako zaprzepaszczenie nadziei pokładanych

we własnych dzieciach. W tę pułapkę przywiązania do idei „dziecka jako projektu” wpada wielu rodziców, często tych najbardziej kochających, pragnących dla swoich pociech jedynie szczęścia, chcących je uchronić przed ryzykiem porażki i błędów.

Prezentowany Państwu mini-poradnik ma za zadanie pomóc rodzicowi dziecka zdolnego uniknąć wpadnięcia w tę pułapkę. Jest to szczególnie istotne w przypadku gimnazjalistów, którzy po raz pierwszy na poważnie próbują określić swoją strategię działania i rozwoju zgodną z właśnie kształtującą się tożsamością (*Planuję moją przyszłość, przeżywając jednocześnie kryzys tożsamości*). Nie jest to łatwe, dlatego, że współczesny świat daje wiele możliwości, ale nie dostarcza klucza do ich realizacji. To młody człowiek samodzielnie, zazwyczaj metodą prób i błędów, dochodzi do właściwego przekonania: kim był, kim jest i kim chciałby zostać. Często szuka pomocy wśród swoich najbliższych, choć wprost nie prosi o nią,

gdyż przyznanie się do słabości przychodzi mu z wielkim trudem. Może zatem inicjatywa wsparcia będzie należała do rodziców? Warto spróbować!

Obserwujesz swoje dziecko w różnych sytuacjach, wiesz, w jaki sposób funkcjonuje w środowisku szkolnym i jak spędza wolny czas, co zaprzęta jego uwagę, a co je zupełnie nie interesuje. Te z pozoru zwyczajne doświadczenia stanowią bogate źródło wiedzy na temat potencjału Twojego dziecka. Zaskakujące, ale to te właśnie informacje mogą okazać się dużo cenniejsze niż wyniki najbardziej trafnych i rzetelnych testów psychologicznych. Jednocześnie Twoje

obserwacje i spostrzeżenia mogą być wspierane przez zewnętrzne źródła wiedzy, takie jak: oceny szkolne, opinie nauczycieli i rówieśników, wyniki testów psychologicznych lub doradczych. Pamiętaj, że żadna taka zewnętrzna informacja na temat Twojego dziecka nie powinna być traktowana jako etykieta, ściśle definiująca je i wyczerpująca bogactwo możliwości w nim drzemiących, ale przyczynek do wspólnej refleksji i punkt wyjścia do podjęcia określonych działań wspierających.

Takie też było zadanie narzędzia diagnostycznego „Kotwice kariery” i materiałów metodycznych opracowanych przez zespół ekspertów Lecha Consulting Sp. z o.o. w Lublinie: wsparcie zdolnych gimnazjalistów w rozpoznaniu i aktualizowaniu posiadanego potencjału. W dobie troszczenia się przede wszystkim o uczniów z trudnościami, zwrócenie uwagi na potrzeby dzieci zdolnych jest swoistym nakazem wynikającym z lęku przed zmarnowaniem kolejnych pokoleń talentów. Z badań B. Dyrdy wynika, że co drugi zdolny uczeń nie jest postrzegany jako posiadający zdolności, a tym samym nie jest podmiotem specjalnych działań wspierających dających mu szansę na zaktualizowanie tkwiących w nim możliwości. Wniosek ten nie wystawia dobrej noty polskiej szkole, ale z drugiej strony też zachęca (a może nawet wymusza) na rodzicach podjęcie samodzielnej pracy mającej na celu właściwe rozpoznanie talentów i zainteresowań swoich pociech. Narzędzie diagnostyczne „Kotwice kariery” oraz zbiór materiałów do pracy własnej gimnazjalistów zebranych w poradniku „Punkt ciężkości” stanowi kompetentne wsparcie w tych działaniach poprzez:

- ✓ wskazanie mocnych stron uczniów i obszarów wymagających pogłębionej pracy;
- ✓ wzmacnianie kompetencji kluczowych w społeczeństwie wiedzy XXI wieku: zdolności analitycznych i twórczych (niezbędnych w każdym zawodzie, choć oczywiście w różnym nasileniu);
- ✓ zidentyfikowanie zainteresowań uczniów i omówienie różnorodnych możliwości włączenia ich w dalszy rozwój edukacyjno-zawodowy;
- ✓ zachęcanie uczniów do rozwijania swoich pasji i pokazanie „dobrych praktyk” w tym zakresie (cykl filmów „Moje pasje”);
- ✓ podkreślenie roli wartości w kształtowaniu aktualnych i przyszłych wyborów edukacyjno-zawodowych.

W czasach silnej konkurencji na rynku pracy pytanie o możliwości osiągnięcia sukcesu przez własne dziecko jest oczywiście zasadne, ale powinniśmy pamiętać, że sam sukces nie jest pojęciem jednoznacznym. Młody człowiek musi sam dojrzeć do swojej koncepcji sukcesu, choć rodzice oczywiście mogą zarówno własnym przykładem, jak i podejmując otwartą dyskusję, próbować zachęcić go do, w ich przekonaniu, najwłaściwszej opcji. Warto jednak pamiętać, że **rolą rodziców jest wspomaganie swoich dzieci w podejmowaniu decyzji, a nie podejmowanie decyzji w ich imieniu (lub za nich).**

SUKCES - każdy ma swoją wizję, czym on jest lub powinien być. Narzucanie innym własnej opcji może ich unieszczęśliwić.

Z wielu badań prowadzonych w nurcie psychologii pozytywnej (a więc szukającej przepisu na szczęście) wynika, że najbardziej zadowolone z własnego życia osoby to te, którym udało się osiągnąć względną równowagę (por. Czapiński, 2004). Równowaga ta może dotyczyć następujących dziedzin:

- ✓ godzenie życia zawodowego i rodzinnego;
- ✓ godzenie pasji z życiem zawodowym;
- ✓ godzenie prawa do samostanowienia (autonomii) z życiem w grupie;
- ✓ godzenie zdolności poznawczych i społeczno-emocjonalnych (dobrze rozwinięte procesy poznawcze wspierają lub też są wspierane przez rozumienie emocji i sytuacji społecznych).

Wszystkie te perspektywy (choć w różnym nasileniu) zostały ujęte w produktach projektu „Kotwice kariery”. Tym samym podkreślona została kluczowa kwestia „bycia zdolnym”, niestety rzadko wprost artykułowana, tj. posiadanie zdolności ma służyć lepszemu przystosowaniu do otoczenia, którego **ostatecznym celem jest szczęście jednostki.**

ZDOLNY CZŁOWIEK = SZCZĘŚLIWY CZŁOWIEK

Drogi Rodzicu! Zachęcam Cię do zapoznania się z niniejszym poradnikiem przygotowanym przez zespół ekspertów Lecha Consulting Sp. z o.o. Nie znajdziesz w nim gotowej odpowiedzi na pytanie: *kim ma zostać moje dziecko w przyszłości?*, ale opis drogi, jaką można przemierzyć z własną pociechą, aby wspólnymi siłami

zbliżyć się do najwłaściwszej odpowiedzi. Mam nadzieję, że zawarte w tej publikacji wskazówki pomogą Ci spojrzeć na własne dziecko jako na człowieka posiadającego wiele możliwości, których realizacja przynajmniej części, uczyni go szczęśliwym.

W imieniu zespołu ekspertów w projekcie „Kotwice kariery”

dr Tomasz Knopik - redaktor merytoryczny publikacji

Opis projektu „Kotwice kariery”

Projekt „Kotwice kariery” jest odpowiedzią na problem niewystarczającego wspierania zarówno w procesie doradczym, jak i całym procesie edukacyjnym uczniów zdolnych. Zazwyczaj uważa się, że utalentowane dziecko ma taki potencjał, że samo sobie poradzi, zaś właściwa pomoc powinna być udzielona uczniom z trudnościami, którzy jej bardziej potrzebują. Jest to jednak niezwykle szkodliwy stereotyp, który często skutkuje zmarnowaniem zdolności, a więc sytuacją typu: *miał zdolności, ale ich nie wykorzystał*. Potencjał to ta sfera wyposażenia podmiotu, która może, ale nie musi zostać zaktualizowana. Jeśli nie zadziałają czynniki motywujące do samorealizacji (tzw. katalizatory rozwoju) to prawdopodobnie potencjał pozostanie jedynie w obszarze teoretycznych możliwości, a nie nabytych kompetencji. To tak, jakby posiadać walizkę wypełnioną pieniędzmi bez znajomości szyfru niezbędnego do jej otwarcia. Wiele moglibyśmy za te pieniądze kupić, ale w rzeczywistości jeszcze żadnej z tych rzeczy nie posiadamy.

Ponadto należy zaznaczyć, że nawet, jeśli szkoła lub poradnia z entuzjazmem przystępują do wspomaganie rozwoju dzieci zdolnych, to spotykają się z problemem braku narzędzi diagnostyczno-terapeutycznych, które umożliwiłyby kompetentne podejście do sprawy. Większość testów i materiałów z zakresu ogólnego wspierania rozwoju lub doradztwa edukacyjno-zawodowego nie uwzględnia specyficznych cech i potrzeb uczniów zdolnych. Może to budzić opór utalentowanych dzieci i uogólnioną negatywną postawę zarówno do działań doradczych, jak i pozostałych zajęć o charakterze rozwijającym. *Nie wszystko dla*

każdego! - ta stara sprawdzona zasada raczej nie została wdrożona w polskim doradztwie zawodowym, stąd wyraźna potrzeba zmiany aktualnego stanu rzeczy.

Zespół ekspertów powołany przez Lecha Consulting Sp. z o.o. (w skład którego weszli: psycholog zdolności, psycholog twórczości i dwóch doradców zawodowych) opracował następujące produkty wspierające proces diagnozy i rozwoju potencjału zdolnych gimnazjalistów:

- ✓ aplikację webową „Kotwice kariery” - kompleksowe narzędzie diagnostyczne, które w formie wirtualnej przygody identyfikuje mocne i słabsze strony ucznia w aspekcie pięciu kluczowych cech: zdolności analitycznych, zdolności twórczych, zainteresowań, wartości i autonomii;
- ✓ aplikację webową „Strefa samorozwoju” - narzędzie metodyczne wspomagające proces doradztwa edukacyjno-zawodowego w postaci codziennych zadań, myśli i ćwiczeń, które rozwiązuje uczeń poza zajęciami w szkole;
- ✓ poradnik „Punkt ciężkości” - zestaw 50 kart pracy służących kompleksowemu rozwojowi uczniów zdolnych do pracy samodzielnej lub pod kontrolą doradcy zawodowego;
- ✓ poradnik „Kotwice kariery” - publikacja wspierająca doradców zawodowych i nauczycieli prowadzących zajęcia ukierunkowane na diagnozę i wsparcie predyspozycji uczniów zdolnych;
- ✓ cykl siedmiu filmów „Moje pasje” pokazujących młodych ludzi, którzy dzięki swoim pasjom i ciężkiej pracy osiągnęli w życiu sukces (jako przykłady „dobrych praktyk”, które mogą motywować zdolnych gimnazjalistów do pielęgnowania własnych zainteresowań i traktowania ich jako jednej z kluczowych przesłanek przy podejmowaniu decyzji edukacyjno-zawodowych).

Warto zaznaczyć, że wyżej wymienione produkty zostały poddane procesowi standaryzacji wśród 960 zdolnych uczniów uczęszczających do gimnazjów zlokalizowanych na terenie 10 województw. Prezentowana zatem ich ostateczna wersja nie jest efektem laboratoryjnego, czy akademickiego podejścia do zagadnienia, ale wynikiem empirycznie zweryfikowanej procedury faktycznego wspierania zdolnych gimnazjalistów przez okres około 6 miesięcy. Ta perspektywa czasowa pozwoliła potraktować doradztwo jako pewien proces, którego efekty nie

są widoczne po jednorazowym spotkaniu, ale po dłuższej pracy zarówno w obszarze mocnych stron, jak i tych wymagających kompensacji.

Zdolny uczeń, czyli jaki?

Zdolności to właściwości człowieka, które warunkują jego powodzenie w różnych dziedzinach życia i które odróżniają go od innych osób w danej populacji (Lewowicki, 1986; Borzym, 1979). Zazwyczaj mówimy o dziecku zdolnym w sytuacji, kiedy jego inteligencja jest ponadprzeciętna. Wynika to z faktu, że najbardziej pożądanymi, ale też najłatwiej rozpoznawalnymi zdolnościami są zdolności akademickie (np. umiejętność koncentracji uwagi, dobra pamięć świeża i długotrwała, rozwinięte myślenie logiczne i abstrakcyjne, sprawność narracyjna, szeroki zasób słownictwa), które w największym stopniu warunkowane są inteligencją. Dla porządku można by nazwać te zdolności ogólnymi, czyli takimi, które warunkują aktywność podmiotu w większości dziedzin (pamięć i uwaga potrzebne są zarówno w muzyce, jak i w sporcie lub fotografice). Ponadto występują zdolności specjalne, które nazywane są również talentami i dotyczą konkretnych dyscyplin (programowanie, geometria, grafika użytkowa, kulinaria, itp.). Często zdarza się jednak, że te talenty nie są rozpoznane w szkole, gdyż sama szkoła nie stwarza okazji do ich ekspresji (skupiając się na wykorzystaniu zdolności ogólnych w takich dziedzinach, jak historia, biologia lub chemia). Można zatem być uczniem utalentowanym, ale niepostrzeganym jako zdolny.

Pytanie do Rodzica:

Zanim Drogi Rodzicu przeczytasz, jakie mogą być znamiona zdolności, odpowiedz sam na pytanie: *Co świadczy o tym, że moje dziecko jest zdolne?* Przygotuj swoją listę symptomów na kartce i porównaj ją z informacjami zawartymi w tekście.

Współczesne ujęcia zdolności wskazują również na inne ważne komponenty, które warunkują poza inteligencją realizację potencjału dziecka. W modelu Renzullego (1986) podkreślona jest rola twórczości i zaangażowania. Zdolna osoba to zatem osoba: 1) inteligentna, 2) twórczo myśląca, 3) zmotywowana do pracy. W tym sensie mówienie „zdolny, ale leniwy” jest pewnym nadużyciem. Jak leniwy to nie zdolny, ale ewentualnie posiadający potencjał.

Według Renzullego twórcze myślenie charakteryzuje się:

- a) płynnością (łatwością wytwarzania pomysłów)
- b) giętkością (gotowością do zmiany kierunku myślenia)
- c) oryginalnością (zdolnością do wytwarzania reakcji nietypowych, niezwykłych i niepowtarzalnych)
- d) otwartością na nowości, ciekawością poznawczą
- e) wnikliwością.

Zaangażowanie w pracę zaś definiuje Renzulli jako wysoką motywację do podejmowania działań przez podmiot celem aktualizowania własnego potencjału. Składają się na nią m.in.: wytrwałość, wytrzymałość, pracowitość, pewność siebie, wysoka samoocena. Renzulli wyodrębnia takie cechy motywacji, jak jej zakres i trwałość. Osoba zdolna może być zaangażowana tylko w realizację bardzo wąskich tematycznie działań lub też podejmować zadania z różnych dziedzin. Jednocześnie zaangażowanie może mieć charakter efemeryczny (szybko przemija) lub też długotrwały i wówczas umożliwia rozwijanie pasji. Siła tej motywacji jest szczególnie widoczna w rodzaju czynności, jakie podejmuje zdolny człowiek w swoim czasie wolnym. Jeśli motywowany wewnętrznie, bez żadnych nacisków z zewnątrz poświęca się rozwijaniu swoich zainteresowań, może osiągnąć tzw. efekt *flow*, polegający na jednoczesnym odczuwaniu stanu ciekawości poznawczej, podniecenia, radości, ekscytacji warunkującego efektywne wykonywanie dość trudnych czynności bez oznak lęku i znużenia (Csikszentmihalyi, 1996).

Lista cech znamionujących zdolności

J. Eby i J. Smutny (1998) dokonały przeglądu literatury przedmiotu i wymieniły najbardziej charakterystyczne właściwości dziecka zdolnego w podziale na 5 sfer: poznawcza, twórczość, przywództwo, muzyka i plastyka. Warto wykorzystać te listę cech w poszukiwaniu odpowiedzi na pytanie: Czy moje dziecko/mój uczeń posiada ponadprzeciętny potencjał?

Sfera poznawcza:

Jest spostrzegawcze i ożywione

Ma nad wiek bogaty słownik

Wcześnie przejawia zainteresowania książkami i czytaniem

Szybko się uczy

Przejawia wielką ciekawość

Lubi przebywać z dziećmi starszymi od siebie
Kieruje się zainteresowaniami, zbiera rzeczy
Ma szeroki zakres pamięci krótkotrwałej
Ma wysokie standardy postępowania
Ma nad wiek rozwinięte poczucie humoru
Wybiera sytuacje nowe i stawiające opór
Długo przechowuje informacje w pamięci
Przejawia nad wiek wysoki poziom planowania, rozwiązywania problemów i abstrakcyjnego myślenia

Przywódcztwo:

Często jest poszukiwane przez rówieśników
Łatwo kontaktuje się z innymi dziećmi i dorosłymi
Dobrze adaptuje się w nowych miejscach
Umie wpłynąć na innych, by zmierzali do różnych - pożądanych lub niepożądanych - celów
Inni oglądają się na nie, gdy trzeba wpaść na pomysł lub podjąć decyzję
Jest wybierane przez rówieśników

Muzyka:

Wymyśla oryginalne melodie
Przejawia pamięć tonalną
Lubi zajęcia muzyczne
Jest wrażliwe na muzykę
Z łatwością powtarza wzorce rytmiczne
Z łatwością odróżnia dźwięki, melodie, rytmy

Plastyka:

Wypełnia wolny czas rysowaniem, malowaniem itp.
Rysuje wiele rzeczy, nie tylko ludzi, konie czy kwiaty
Zapamiętuje szczegóły przedmiotów
Poważnie traktuje zajęcia plastyczne i czerpie z nich przyjemność
Potrafi długo koncentrować uwagę na zajęciach plastycznych
Planuje podczas tworzenia dzieła

Źródło: J. Eby, J. Smutny (1998). *Jak kształcić uzdolnienia dzieci i młodzieży?* Warszawa: WSiP, s. 152-153.

Jak wspomagać dziecko w rozwijaniu zdolności analitycznych?

Analizowanie dostępnych informacji i wyciągnięcie z nich wniosków to jedno z najważniejszych kompetencji we współczesnym świecie. Jesteśmy bombardowani zewsząd nowymi bodźcami, które trzeba odpowiednio oswoić poznawczo, by nie czuć się jak przysłowiowe dziecko we mgle. Zdolności analityczne pozwalają dostrzec sedno wielu problemów i w ten sposób umożliwiają ich rozwiązanie. Te problemy mogą dotyczyć zarówno oceny ryzyka giełdowego, stopnia twardości metali, czy rozpoznania choroby, jak i odpowiedniej aranżacji wnętrza, usterki w działaniu samochodu, wartości odżywczych potrawy. W tym sensie można z całym przekonaniem stwierdzić, że zdolności analityczne są uniwersalne i przydatne w każdym zawodzie (choć w różnym nasileniu).

Rozwijanie zdolności analitycznych (stanowiących w większości modeli psychologicznych podstawę inteligencji człowieka) jest w dużej mierze związane ze sprawnością ucznia w zakresie wykorzystywania metapoznania (Czerniawska, 2005). Metapoznanie dotyczy wiedzy podmiotu na temat przebiegu i funkcji własnych procesów poznawczych, w tym: uwagi, percepcji, pamięci, myślenia i wyobraźni (Ledzińska, 1997). Podstawowa funkcja metapoznania to sprawowanie kontroli nad uczeniem się. Im ta kontrola przebiega sprawniej, tym lepsze i szybsze efekty w postaci włączenia nowych informacji w struktury pamięci długotrwałej lub też znalezienia właściwych rozwiązań problemów.

Odwołując się do naszych codziennych doświadczeń można zaprojektować wiele ćwiczeń ukierunkowanych na usprawnianie metakomponentów, a przy okazji myślenia analitycznego (opracowano na podstawie: Knopik, 2014):

Rozwijanie zdolności dostrzegania problemu:

1. Zadaniem dziecka jest zadanie jak największej liczby pytań do podanych zdań:
 - *Oszczędzanie wody w nowoczesnym społeczeństwie staje się bardziej modne niż danie wody spragnionemu bezdomnemu.*
 - *Komplementowanie jest sztuką manipulowania ludźmi w celu realizacji własnych interesów.*
 - *Autor z uśmiechem na ustach wyszedł z premiery swojej sztuki po pierwszym kwadransie przedstawienia.*
 - *Im biedniejszy kraj, tym przyrost naturalny większy.*

2. Zadaniem dziecka (domowników) jest znalezienie nieścisłości w podanych zdaniach:

- Na wyspie mieszkali tylko Prawdomówni (zawsze mówili prawdę) i Kłamcy (zawsze kłamali). Tylko nieliczni mogli odpowiedzieć na pytanie: „Kim jesteś?” – „Jestem kłamcą”.
- Sprawiedliwe podzielenie dwóch jabłek na trzy osoby nie jest możliwe.
- Każdy uczeń kończący szkołę podstawową zna wzory na obliczanie pól figur, takich jak kwadrat, prostokąt, okrąg i trójkąt.

Rozwijanie zdolności definiowania problemu:

Zadaniem uczniów jest śledzenie wywiadów i wypowiedzi w mediach osób, które opowiadają o swoich trudnościach, problemach. Najlepiej, aby wypowiedzi miały formę pisemną (np. wywiad w gazecie), wówczas będzie można poddać je bardziej dokładnej analizie. Po zebraniu wypowiedzi, uczniowie diagnozują właściwy problem, z jakim zmagają się dana osoba według strategii:

- wypisanie wszystkich problemów, jakie potencjalnie może mieć autor/ka wypowiedzi;
- stopniowe eliminowanie problemów, które po dokładniejszej analizie okazały się niezgodne z wypowiedzią, aż do uzyskania najbardziej prawdopodobnego.

Rozwijanie zdolności wizualizacji problemu:

- ✓ Arbuzy są o 2 kilogramy cięższe od $\frac{3}{4}$ arbuza. Ile waży cały owoc?
- ✓ Za 2 ciastka można kupić pół tabliczki czekolady, zaś za 6 lizaków całą tabliczkę. Ile lizaków potrzeba do kupienia dwunastu ciastek?

Właściwe lokowanie zasobów uwagi

- ✓ Igor, Paweł, Tomasz i Rafał są przyjaciółmi i każdy z nich wykonuje inny zawód: piekarza, nauczyciela, fryzjera i architekta. Fryzjer z nauczycielem i Pawłem wybrali się na rajd motocyklowy. Nauczyciel zaprosił na wywiadówkę Igora i Rafała. Igor i Paweł odwiedzili wczoraj piekarza. Dopasuj zawód do imienia.

Małpie sztuczki Smullyana (R. Smullyan to światowej sławy logik, autor jednych z najbardziej znanych zagadek i paradoksów logicznych):

- ✓ Pewien sprzedawca nabył jakiś artykuł za 700 zł, sprzedał za 800 zł, kupił znów za 900 zł i sprzedał za 1000 zł. Ile na tym zyskał?
- ✓ Dwie monety dają łącznie 3 złote, choć jedna z nich nie jest złotówką. Jak to możliwe?
- ✓ Znajdujemy się na wyspie, której każdy mieszkaniec jest albo rycerzem, albo łotrem. Rycerze zawsze mówią prawdę, zaś łotrzy zawsze kłamią. Spotykamy trzech mieszkańców A, B, i C. Każdy z nich może być rycerzem albo łotrem. A i B wygłaszają następujące zdania:
A: B jest łotrem.
B: A i C są osobnikami tego samego typu.
Kim jest C?

Ukryte nazwy

W poniższych słowach zostały przestawione litery. Co to za słowa? Dla ułatwienia wskazano kategorię znaczeniową, do jakiej dane słowo należy:

Nazwy państw:

J C A A R N F
I D E N I
J C A R H O W A C
L E N E A E U Z W
O Z A N D I E J N

Nazwy owoców:

Z A U G K R S
T A R G A N
L E A R A I M K B
N A R G O N O I W
A N R A D A N M Y K

Historia o Adamie Zonkali

W poniższej historii o Adamie Zonkali ukryły się (między wyrazami, wewnątrz wyrazów) słowa, które oznaczają:

- najdłuższą rzekę Ameryki Południowej,
- warzywo z różą,

- ojczyznę Andersena,
- popularny gatunek wierzby w Polsce,
- napój - „koleżankę” herbaty,
- zewnętrzną część koła samochodu,
- JA w psychologii,
- stolicę Wielkiej Brytanii,
- wydzielinę z oczu.

Znajdź je.

Naukowiec Adam Zonkala fiordy norweskie ma już za sobą. Właśnie wrócił do Polski i rozpoczął intensywne badania nad gigantycznymi warzywami. Udało mu się wyhodować megaogórka ważącego ponad 5 kilogramów. Sąsiad, gdy zobaczył tego olbrzymiego ogórka, pomyślał: to klon dyni! Adam był zadowolony: mam Nobla w kieszeni.

Nietypowe zadania

Dynia jest o 3 kilogramy cięższa od $\frac{1}{4}$ dyni. Ile waży dynia?

Cegła waży kilogram i pół cegły. Ile waży cegła?

$\frac{1}{3}$ przyczepy jest o 4 tony lżejsza od całej przyczepy. Ile waży przyczepa?

Rozwiązania:

Dynia waży 4 kilogramy.

Cegła waży 2 kilogramy.

Przyczepa waży 6 ton.

Kłopot z cegłami

Na teście kwalifikacyjnym każdemu z kandydatów wręczono kilka jednakowych cegieł oraz linijkę z podziałką i polecono znaleźć przekątną cegły. W jaki sposób poradził sobie z zadaniem kandydat, który podał prawidłową odpowiedź po kilkunastu sekundach?

Źródło: M. Penszko, *Na pamięć* - dodatek do „Gazety Wyborczej”, wydanie z dnia 30.08.2014, s. 9.

Rozwiązanie:

Kandydat, który najszybciej rozwiązał zadanie, ułożył jedną cegłę na drugiej oraz tuż obok nich położył trzecią (w ten sposób powstały dwustopniowe schody). Dzięki temu mógł zmierzyć przekątną brakującej czwartej cegły (która była identyczna z trzema pozostałymi).

Samochody na złomowisku

Na złomowisku dogorywają ustawione jeden za drugim, cztery samochody (wartburg, trabant, maluch, alfa romeo) w różnych kolorach (srebrny, żółty, seledynowy, modry). Wartburg nie jest seledynowy ani srebrny. Żółte auto stoi między maluchem a seledynowym. Kolor alfa romeo nie jest ani żółty, ani modry. Trabant stoi obok alfa romeo i srebrnego samochodu. Jaki jest kolor każdego auta?

Źródło: M. Penszko, *Na pamięć* - dodatek do „Gazety Wyborczej”, wydanie z dnia 04.10.2014, s. 9.

Rozwiązanie:

Maluch - srebrny

Trabant - żółty

Alfa romeo - seledynowy

Wartburg - modry

Jak wspomagać dziecko w rozwijaniu zdolności twórczych?

Po pierwsze warto dziecku pokazywać świat, różne kultury, ale też różne zwyczaje w różnych obszarach Polski. Pokazywanie różnorodności i stosowanie różnorodnych rozwiązań tych samych problemów poszerza osobistą perspektywę i pozwala w konsekwencji myśleć mniej szablonowo (przy okazji rozwija postawę tolerancji).

Po drugie warto zachęcać do eksperymentowania w domu i na podwórku: hodowli kielków roślinnych, prób policzenia nowonarodzonych bocianów w gniazdach, zastanowienia się, gdzie może wędrować mrówka, zwrócenia uwagi, że na zwykłej trawie toczy się wielkie małe życie. Rozwijanie ciekawości w dziecku przyczynia się nie tylko do rozwoju osobowości twórczej, ale przede wszystkim zdrowej osobowości. Idealnym rozwiązaniem jest tworzenie własnych autorskich zabawek (dla młodszych dzieci) lub gier (dla starszych), a nawet własnego papieru do rysowania z makulatury. Kręgle z butelek, pionki z kapsli, papierowe zwierzaki, to tylko niektóre z pomysłów mogących zainspirować odpowiedzialnego rodzica (wiele można znaleźć na stronie www.rozrabiaki.pl).

Po trzecie: Nie zawsze warto dziecko sprowadzać na ziemię, zakazując mu np. rysowania czerwonej trawy. Dorośli często próbują narzucić gotowy schemat

myślenia, z kolei dzieci (zwłaszcza małe, u których rozwija się wyobraźnia) próbują dowolnie łączyć te schematy.

W ramach projektu „Kotwice kariery” została zaprojektowana internetowa strefa samorozwoju (www.kotwice.lechaa.pl), która pozwala na samodzielne (lub wspólne z rodzeństwem, rodzicem) wykonywanie prostych ćwiczeń w domu. Kilka przykładów zamieszczono poniżej:

1. Wyobraź sobie, że jesteś znanym projektantem. Zadanie na dziś - wymyśl jak najwięcej pomysłowych uchwytów do drzwi szafy. Jak mogłyby wyglądać? Zadziw sam siebie 😊
2. Mając do dyspozycji cyfry 1,2,3,4 stwórz jak najwięcej równań, wykorzystując znaki + - x / tak, aby otrzymać wyniki równe 6.
3. Czy wiesz czym zajmuje się sinolog i copywriter? Gdzie można sprawdzić takie informacje najszybciej w Internecie?
4. Do antykwariatu zgłosił się mężczyzna chcąc sprzedać oryginalną monetę z wrytym napisem 334 r. p.n.e. Sprzedawca od razu zadzwonił na policję zgłaszając fałszerstwo. Skąd miał pewność, że chciano go oszukać?

Od czego zależy rozwój zdolności twórczych?

Co na ten temat mówią naukowcy?

Feldman (2006) poświęcił wiele lat na badania czynników, warunkujących rozwój zdolności twórczych. Wyróżnił 5 głównych:

1. Rozwój procesów kognitywnych

Gardner sformułował „zasadę 10 lat” (za: Nęcka, 2001). Na podstawie analiz przypadków osób wybitnie twórczych stwierdził, że potrzebowali oni mniej więcej 10 lat intensywnej pracy w danej dziedzinie, aby osiągnąć coś naprawdę satysfakcjonującego oraz aby ich dzieła mogły zasługiwać na miano twórczych. Ten bardzo długi czas był niezbędny, aby eksplorować daną dziedzinę oraz przyswoić siatkę pojęć. Przede wszystkim jednak, aby dostrzec nieścisłości. Im większy brak satysfakcji (ze stanu rozwoju danej dziedziny) pojawiał się u twórców, tym zwiększało się prawdopodobieństwo, że będą oni dokonywać zmian i wprowadzać

nowe elementy do dziedziny. Brak satysfakcji według Gardnera był jednym z ważniejszych motywatorów do wzmożonej pracy umysłowej. Wśród przypadków analizowanych przez Gardnera znalazły się oczywiście biografie, zaprzeczające „zasadzie 10 lat”. Picasso lub Mozart wykazywali bowiem od bardzo wczesnych lat życia mistrzostwo w swojej dziedzinie. Twórcom, którzy bardzo wczesnie nabywają perfekcji w swoim obszarze działalności, w psychologii jest nadawane specjalne określenie - „złote dziecko”.

W tym kontekście wydaje się bardzo istotne zaangażowanie rodziców w edukację artystyczną dziecka, np. muzyczną, plastyczną, taneczną oraz wszelkie inne sposoby motywowania do intensywnej pracy w dziedzinie, która interesuje dziecko. W idealnej sytuacji młody twórca ma stworzone możliwości długoletniego, intensywnego zaangażowania w interesującą go dziedzinę i otrzymuje pomoc w odpowiedniej organizacji czasu.

2. Środowisko rodzinne

Analizy biografii wskazują, że środowisko rodzinne wybitnych twórców jest raczej przyjaznym, zdrowym środowiskiem (Feldman, 2006). Niekoniecznie relacje między domownikami są wyjątkowo ciepłe, natomiast młodzi twórcy, w momencie zainteresowania swoją dziedziną dostawali duże wsparcie od rodziców. W ich życiu pojawiały się także osoby dodające odwagi i otuchy, motywujące do zaangażowania i działania. Dzieciom były przekazywane zasady moralne i oczekiwano ich realizacji w codziennym życiu. Niemniej pozostawiano dużą samodzielność w decydowaniu. Prawdopodobnie taki styl wychowania sprzyjał niezależności myślenia, rozwijanej w dorosłości.

3. Przygotowanie formalne

Wpływ mentorów, nauczycieli na rozwój osób twórczych jest silnie udokumentowany w biografiiach (Feldman, 2006). Podkreśla się, że cudne dzieci, które od początku wykazują genialny poziom zdolności zdarzają się znacznie rzadziej aniżeli twórcy, którzy byli wspomagani przez mentorów. Są to zazwyczaj osoby, dostarczające podstawowej wiedzy z danej dziedziny, ale też zafascynowane nią lub bardzo motywujące do zaangażowania. **Pomoc w znalezieniu odpowiedniego mentora, pasjonata, który będzie towarzyszył**

dziecku jest naprawdę bardzo ważnym zadaniem rodzica, zwłaszcza w sytuacji, w której dostrzega u swojego dziecka konkretny talent.

Z kolei wpływ kształcenia szkolnego (a nie mentoringu) jest bardzo kontrowersyjny. Einstein, Piaget, czy Twain, często podkreślali, że edukacja miała szkodliwy wpływ na ich rozwój. Piaget (1970) twierdzi, że rozwój twórczy plastyczny u dzieci zostaje zahamowany w początkowych klasach szkoły podstawowej. Bogactwo kolorów, form, jest zastępowane przez strukturalizowany, narzucony

z góry sposób rysowania ludzi, domków, zawsze z wesołym słońcem i zamalowanym regularnie tłem. Darwin (analizy Feldmana, 2006) wskazywał jednak na pozytywne oddziaływanie szkoły - nie przez styl prowadzenia lekcji, czy dostarczane informacje - ale przede wszystkim przez atmosferę akademicką.

4. Wpływ kontekstu historycznego oraz kultury

Csikszentmihalyi (Nęcka, 2001) zaproponował bardzo odważną koncepcję twórczości, której głównym założeniem jest myśl: to nie pojedynczy umysł jest podmiotem twórczości, lecz złożony system. Na ów system składa się przede wszystkim 1) jednostka, tworząca nowe produkty (mniejsze lub większe odkrycia, rozwiązania) będąca pod wpływem społecznym autorytetów, historii życia, ale także i genów 2) pole, czyli środowisko społeczne, które jest odpowiedzialne za selekcję owych rozwiązań 3) domena, którą stanowi dziedzina, w jakiej powstaje zmiana. Składają na nią symbole, pojęcia i wiedza charakterystyczna dla dziedziny. Każda zmiana jest inspirowana wcześniejszymi odkryciami i opiera się na już zdobytej wiedzy. W ujęciu Csikszentmihalyi proces twórczy wymaga, więc bardzo długiego czasu, a powstanie innowacyjnej zmiany zakłada wielość wzajemnych oddziaływań.

Rozwojowi twórczości sprzyjają więc podróże po krajach o odmiennych kulturach, wizyty w muzeach i wszystko, co pozwala na zapoznanie dziecka z symbolami, pojęciami, historią kultury.

5. Rozwój emocjonalno-społeczny

Twórczość to nie tylko twórczy umysł, ale także twórcza osobowość. Wśród najczęściej potwierdzanych specyficznych cech osobowości twórczej są wymieniane: otwartość na zmiany, wrażliwość estetyczna, giętkość umysłowa,

niezależność myślenia, wysoki poziom energii, wysoki zaangażowanie. Gardner (za. Feldman, 2006) jako pierwszy dostrzegł, że zespół cech opisujących twórców, nie jest wyłącznie pozytywnym opisem. W swoich badaniach dowiódł, że osoby twórcze mają nierzadko problemy w relacjach z najbliższymi. W Polsce tą problematyką zajął się Sękowski (2001), wskazując, że cechy, które są pożądane w tworzeniu, mogą być jednocześnie przeszkodą w relacjach interpersonalnych. Zdolne dzieci mają często tendencję do kierowania zabawą innych, wymyślenia gry i jej zasad, organizacji aktywności innych dzieci i choć ta skłonność z czasem zmniejsza się to już w pierwszym okresie życia dziecka może być przyczyną konfliktów z rówieśnikami. Nie zawsze dzieci zdolne potrafią akceptować niższy od swojego poziom intelektualny rówieśników. Wydaje się im, że pewne rzeczy są oczywiste i nie rozumieją problemów innych z przyswajaniem wiedzy. Są często perfekcjonistami, stawiającymi bardzo wysokie wymagania sobie i innym. Wysokie wymagania w stosunku do siebie mogą powodować rezygnację z aktywności lub jej niedokończenia, a w stosunku do innych - sprzeciw. Nadmierny samokrytycyzm, który pozwala na dostrzeganie i rozwiązywanie problemów, jest bardzo pomocny dla osoby twórczej, ale też może być bardzo uciążliwy dla innych ludzi. Samokrytycyzm prawdopodobnie wiąże się z intensywnością w przeżywaniu emocji i idealizmem.

Dla innych osób jest jednak często nie do zniesienia. Dziecko zdolne jest bardzo często niezależne. Preferując pracę indywidualną ma problemy ze współpracą (Sękowski, 2001).

Bardzo interesujące hipotezy dotyczące specyfiki osobowości twórczej wysunął Csikszentmihalyi (1996):

- ✓ Z jednej strony rozpiera ich energia życiowa, są bardzo aktywni, a z drugiej strony są zdolni do długotrwałego wysiłku i wyciszenia oraz pracy w samotności.
- ✓ Są inteligentni, a jednocześnie ujawniają pewną dziecięcą naiwność, pozwalającą na większą otwartość na rzeczy nowe i budzące wiele pytań.
- ✓ Są swobodni, a z drugiej strony bardzo zdyscyplinowani na etapie wykańczania dzieła.
- ✓ Mają bogatą wyobraźnię, a z drugiej strony twardo stąpają po ziemi, są na bieżąco z aktualnymi trendami czy osiągnięciami w ich dziedzinie; potrafią

bardzo realnie planować badania. Csikszentmihalyi nie stwierdził różnic pomiędzy grupą twórczych naukowców i przedsiębiorców, a grupą twórczych poetów i malarzy, w odniesieniu do realizmu i fantazji. Obie te cechy przeplatały się w obu tych grupach.

- ✓ Osoby twórcze są albo ekstrawertykami albo introwertykami, spora część osób wybitnie twórczych jest ambiwertykami, łącząc w sobie potrzebę bycia w samotności oraz bycia z innymi ludźmi.
- ✓ Są dumni i pokorni jednocześnie. Wyniosli z racji prestiżu swoich osiągnięć i sposobu, w jaki traktują ich inni, ale także pokorni wobec swoich dotychczasowych sukcesów, zorientowani bardziej na swoje przyszłe osiągnięcia. Zazwyczaj zdają sobie sprawę, że przed nimi jeszcze wiele wyzwań i wiele do zrobienia.
- ✓ Są zbuntowani i konserwatywni. Mają tradycyjne wewnętrzne poglądy, ale na ich zewnętrzne działania mogą często mieć charakter buntowniczy.
- ✓ Silnie przeżywają pozytywne emocje i doświadczają uznania ze strony innych lub satysfakcji z tworzenia, ale jednocześnie są narażeni na surową krytykę i niezrozumienie. Cierpią na tzw. niemoc tworzenia czy w końcu z powodu swojej wrażliwości i znanstwa (np. poeta cierpi słuchając marnego wiersza, naukowiec cierpi obserwując projekty badawcze pozbawione podstaw teoretycznych lub poprawnej metodologii).
- ✓ Twórcze kobiety często są dominujące, silne, bardzo wytrwałe, a twórczy mężczyźni wrażliwi i nieagresywni. Charakteryzuje ich więc psychologiczna androgynia (łączą w sobie cechy męskie i żeńskie).

Jak wspomagać dziecko w rozwijaniu zainteresowań?

Znaczenie rozwijania zainteresowań w drodze do osiągnięcia satysfakcjonującego życia jest niezmiernie ważne. Już Konfucjusz powiedział: *Wybierz pracę, którą kochasz, a nie będziesz musiał pracować nawet przez jeden dzień w swoim życiu.* Mogłoby wydawać się to tylko wzniosłą ideą, którą ciężko odnieść do rzeczywistości - badania pokazują jednak, że aby w danej godzinie osiągnąć poziom mistrzowski potrzeba około 10 lat ciężkiej pracy, co można przeliczyć na 10 tys. godzin świadomych ćwiczeń. Okazują się, że 10-letnie

doświadczenie to jednak nie wszystko. Samo spędzenie nad szachownicą tysięcy godzin, granie na gitarze, czy przeprowadzenie skomplikowanych operacji na otwartym sercu, liczonych w setkach, nie koniecznie uczyni nas ekspertem. Do osiągnięcia poziomu eksperckiego potrzeba określonego podejścia do pracy. I wcale nie chodzi o to, by było jej wyjątkowo dużo - ważniejsza jest koncentracja i świadome nastawienie na samodoskonalenie. Angażowanie się w ćwiczenia z podstawowym celem poprawy jakiegoś aspektu danej aktywności jest integralną częścią świadomych ćwiczeń. Tak więc osoby, które będą prawdziwie zainteresowane daną dziedziną są w stanie sprostać wymaganiom bycia ekspertem. To pasja i chęć doskonalenia w konkretnym temacie stanowi idealny motor rozwoju i kartę przetargową w spełnieniu się w życiu. Rozwijanie swoich pasji i zainteresowań staje się tym bardziej ważne w czasach, w jakich obecnie żyjemy - szybki rozwój technologii, duża konkurencja na rynku, potrzeba zatrudniania wysoko wyspecjalizowanych pracowników, ciągła zmiana i potrzeba doskonalenia się.

Aby sprostać tym wymaganiom, warto zadbać o to, aby robić to co sprawia nam radość, co nas ciekawi i przy czym się nie męczymy. Poszukiwania warto zacząć już w dzieciństwie, gdzie jest wiele okazji do poznania swoich predyspozycji, zainteresowań i tego, w czym czujemy się najlepiej.

„Gdybyś miał wolny czas, jakbyś go spędził?” - to pytanie szybko weryfikuje, co tak naprawdę sprawia dziecku radość i co lubi robić. Po jakie książki sięga, gdy chce wypocząć, jakie programy wybiera w telewizji, na jakich stronach spędza czas w Internecie, po jakie czasopisma sięga, co konkretnie sprawia mu radość podczas gry na komputerze, jak spędza czas wolny poza domem, z jakimi ludźmi szczególnie lubi rozmawiać i na jakie tematy, jakie ma marzenia, a nawet, w co lubiło się bawić w dzieciństwie. Te i wiele innych zachowań może wskazać nam kierunek, w którym warto dalej rozwijać zainteresowania naszej pociechy.

Jeśli jednak nasze dziecko, nie przejawia zainteresowania konkretną dziedziną zastanówmy się, czy sami jesteśmy dla niego dobrym przykładem robienia w życiu tego, co się lubi. Często rodzice narzekają, że ich dzieci za dużo czasu spędzają przed monitorem komputera, a sami zwykle spędzają go przed

telewizorem. Warto pokazać dziecku znaczenie pasji w życiu i tego jak ogromna jest ich różnorodność.

Pytanie do rodzica:

Jakimi pasjami mógłbyś zarazić swoje dziecko? W jaki sposób to robisz na co dzień?

Dzieci bardzo często przejmują pasję swoich rodziców, kiedy przez lata mają okazję się im przypatrywać i „zarażać” daną dziedziną. Trzeba tu jednak pamiętać o kilku istotnych kwestiach. Po pierwsze - do żadnej pasji nie można dziecka zmuszać. To naturalne, że kiedy jesteśmy czymś zafascynowani chcemy zainteresować tym inne osoby. W takiej sytuacji często znajdują się dzieci, które chcąc sprostać oczekiwaniom rodziców, zaczynają robić to co oni - mimo, że niekoniecznie czują się w tym najlepiej. Dlatego warto pokazywać dziecku zarówno pozytywne, jak i negatywne aspekty naszych zainteresowań i zawsze zachęcać do eksplorowania świata w poszukiwaniu swojej przestrzeni. Jeśli chodzi o pozytywny transfer zainteresowań z rodziców na dzieci warto zauważyć, że ma on ogromne znaczenie nie tylko w budowaniu pozytywnych relacji interpersonalnych, ale również w budowaniu świadomości, że pracę można... kochać. To, że praca może być przyjemnością, a nie tylko koniecznym wyborem, zmusza do wzięcia odpowiedzialności za swój rozwój osobisty i za podejmowane decyzje. Pasja wyznacza w życiu takich ludzi kierunek ich drogi życiowej, a rodzice są bardziej przychylni do decyzji swoich pociech, gdy sami kierowali się swoimi zainteresowaniami w wyborze zawodu.

Drogi Rodzicu!

Zachęcamy Cię do obejrzenia wraz z dzieckiem cyklu filmów „Moje pasje”. Poznanie historii młodych ludzi, którzy odnieśli sukces dzięki realizacji własnych pasji, jest dobrym punktem wyjścia do wspólnej rozmowy na ten temat.

Filmy do pobrania: www.kotwice.lechaa.pl.

W rozwoju zainteresowań ogromne znaczenie ma eksperymentowanie-sprawdzenie się w wielu dziedzinach, sytuacjach, kontekstach. Warto zachęcać dziecko, aby próbowało wielu działań chociaż niekoniecznie od razu odnajdzie „swoją przestrzeń”. Naiwne jest również przekonanie, że do odnalezienia

zainteresowań wystarczy szkoła. Oceny nie powinny być wyznacznikiem tego, co dziecko lubi - oczywiście może tak być, że dziecko które osiąga bardzo wysokie wyniki w biologii rzeczywiście się nią pasjonuje, jednak nie musi tak być na pewno. Ważne jest również, aby pamiętać o tym, że ogromna różnorodność zainteresowań nie jest zaspokajana przez przedmioty szkolne. Gdyby tak było na świecie mielibyśmy tylko wspaniałych chemików, historyków, biologów itp. Nasze talenty, umiejętności i pasję bardzo często nie mogą być sprawdzone na lekcjach, dlatego tak istotne jest ich rozwijanie poza szkołą, abyśmy mogli mieć wspaniałych mówców, stolarzy z pasją rzeźbiących w drewnie, inspirujących trenerów rozwoju osobistego, kreatywnych menadżerów, przedsiębiorczych biznesmenów, wnikliwych detektywów itd.

Typy zainteresowań

Istnieje bardzo wiele typologizacji zainteresowań. Jedno autorzy ograniczają się do wskazania kilku bardzo pojemnych grup, inni zaś wyróżniają specjalistyczne podgrupy, odnosząc się do niezwykle precyzyjnych kryteriów, takich jak np.: częstotliwość kontaktu z innymi ludźmi, powtarzalność czynności, użyteczność społeczna. Autorzy narzędzia „Kotwice kariery” odwołali się do koncepcji zainteresowań Tracey’ego (za: Knopik, 2014). Poniżej zaprezentowano zmodyfikowaną wersję typologizacji zainteresowań (zmiana polega na poszerzeniu oryginału o zainteresowania sportowe i przedsiębiorcze).

typ	opis
wsparcie społeczne	Zainteresowanie pracą z innymi ludźmi, w której występuje wysoka częstotliwość kontaktów z klientami, przykładowo: sprzedawanie, przekazywanie informacji, instruowanie, doradzanie innym w zakresie konkretnych produktów/usług. Przykładowe zawody: sprzedawca, pracownik biura podróży, pracownik organizacji społecznych, doradca klienta.
zarządzanie	Zainteresowanie planowaniem i kierowaniem wielkimi przedsięwzięciami biznesowymi lub organizacyjnymi. Osoby preferujące ten typ zainteresowań otwarte są na koordynowanie prac zespołów i podejmowanie odpowiedzialnych decyzji. Ponadto wykazują się gotowością do kontrolowania innych i opracowywania strategii działań grupy. Typowy zawód: menadżer.

zachowania ekonomiczne	Zainteresowanie działaniami związanymi z obliczaniem, szacowaniem kosztów i budżetowaniem oraz doradzaniem w tej dziedzinie. Przykładowe zawody: analityk finansowy, urzędnik bankowy, księgowy.
przetwarzanie danych	Zainteresowanie analizą i interpretacją danych przy pomocy metod matematycznych i statystycznych, a także wyjaśnianiem i rozwiązywaniem problemów technicznych. Przykładowe zawody: inżynier, programista, wyspecjalizowani technicy różnego typu.
mechaniczne	Zainteresowanie budową i zasadami działania urządzeń; związane ze zdobywaniem wiedzy technicznej i rozwijaniem umiejętności w zakresie konstruowania i naprawiania urządzeń. Przykładowe zawody: mechanik, technik.
naturą	Zainteresowanie związane z przyrodą i stosowaniem wiedzy przyrodniczej w praktyce mającej na celu poprawę kondycji środowiska naturalnego. Przykładowe zawody: przyrodnik, ekolog, weterynarz, leśnik, oceanograf.
artystyczne	Zainteresowanie tworzeniem sztuki i działalnością artystyczną. Przykładowe zawody: muzyk, kompozytor, poeta, pisarz, malarz.
opiekuńcze	Zainteresowanie niesieniem pomocy innym, wspieraniem ich i doradzaniem przy rozwiązywaniu problemów. Przykładowe zawody: nauczyciel, psycholog, opiekun, pedagog szkolny, terapeuta, lekarz.
sportowe	Zainteresowanie aktywnością ruchową, dążenie do osiągnięcia wysokich wyników w dyscyplinach sportowych, zainteresowanie osiągnięciami innych sportowców (profesjonalistów); zawody związane z konkretnymi obszarami, np.: piłkarz, tancerz/tancerka, trener, lekkoatleta
przedsiębiorcze	Zainteresowanie ukierunkowane na wdrażanie własnych pomysłów do sfery praktycznej, osoby przedsiębiorcze tolerują ryzyko, ale jednocześnie wykazują się silną koncentracją na postawionych sobie celach, wierzą w swoje możliwości. Zawody, np.: właściciele przedsiębiorstw, udziałowcy spółek.

Należy pamiętać, że przykładowe zawody podane w tabeli nie wskazują, jaki zawód ma wykonywać diagnozowany uczeń, ale z **jakimi profesjami najsilniej łączy się dany typ zainteresowania**.

Jak pomóc dziecku odnaleźć swoje zainteresowania?

- ✓ Przede wszystkim nie przeszkadzać! Ani zapisywanie dziecka na siłę na wszystkie możliwe kursy, ani przekonywanie, że najlepszym zawodem jest

to, czym zajmuję się mamusia/ciocia/wujek nie przyczyni się do zainteresowania daną dziedziną.

- ✓ Dobrym sposobem na eksperymentowanie, a także ćwiczeniem silnej woli (tak, tak, można ją ćwiczyć) jest podjęcie 30-dniowego wyzwania. Polega ono na wybraniu dowolnej czynności, którą chcielibyśmy się zająć, która nas ciekawi, interesuje, a której jeszcze nie mieliśmy okazji spróbować. Może to być robienie origami, gotowanie dań kuchni azjatyckiej, bieganie, malowanie obrazów, pisanie bloga, robienie na drutach, projektowanie statków kosmicznych czy nauka nowego języka. Ważne, aby było to coś, czego zawsze chcieliśmy spróbować, ale z jakiegoś powodu tego nie zrobiliśmy. Następnie wykonujemy tę czynność przez 30 dni, minimum 7 minut dziennie, najlepiej o stałych porach. Celem tego wyzwania jest sprawdzenie, jak się czuję w nowym zadaniu, a także praca nad nawykami i silną wolą. Po tym czasie można ocenić, na ile dana czynność sprawiała mi przyjemność, jak się z tym czułem/am i czy warto dalej się tym zajmować.

Ważne aby dziecko samo podjęło działania zmierzające w kierunku określenia tego, co lubi robić. Możemy go w tej drodze oczywiście wspierać:

- ✓ Umożliwiaj swojemu dziecku poznanie wielu różnych dziedzin życia- zabierz je na ryby, pójdz na wernisaz czy festiwal filmowy, wybierz się na warsztaty z robienia biżuterii, wybierz się na polowanie czy jazdę konno itd.
- ✓ Umożliwiaj poznawanie ludzi o różnych zainteresowaniach i poglądach - prawdziwi pasjonaci mogą zainspirować go do pójścia w ich ślady, a także pokażą jak praca w danej dziedzinie naprawdę wygląda.
- ✓ Pokaż możliwe ścieżki rozwoju nie tylko przez studia, ale również przez branie czynnego udziału w kołach zainteresowań, organizacjach studenckich, wyjazdach zagranicznych itp.
- ✓ Pozwalaj próbować, testować i eksperymentować w różnych dziedzinach życia.
- ✓ Skłaniaj do refleksji na temat tego, co kierowało ludźmi przy wyborze różnych zawodów.
- ✓ Jeśli to możliwe - podróżuj. Pozwalaj na poznawanie nowych kultur, nowych ludzi, na rozbudzanie ciekawości świata i kształtowanie uważności. Podróże

pozwalają też zdystansować się do problemów, przemyśleć sytuację i spojrzeć na nią z innej perspektywy.

- ✓ Zachęć do spotkania z doradcą zawodowym, zrobienia testów psychologicznych, zastanowienia się nad sobą.
- ✓ Inspiruj ciekawymi blogami, książkami czy filmami.
- ✓ Nie przyspieszaj i nie wymuszaj! Jeżeli pomimo twoich starań i dawania przykładu twojego dziecka nie interesuje nic konkretnego, nie szkodzi. Może potrzebuje więcej czasu, by mogła ujawnić się jego prawdziwa pasja.

Gdy Twoje dziecko odnalazło już coś, co je pasjonuje:

- ✓ Dostosuj swoje oczekiwania do realnych możliwości dziecka.
- ✓ Wspieraj je, chwal i stale zachęcaj do rozwijania swoich pasji.
- ✓ Zarezerwuj dużo własnego czasu, by być dla dziecka w ważnych dla niego momentach takich jak konkursy, przedstawienia, wystawy.
- ✓ Czasami pasje mogą wziąć górę nad dzieckiem. Postępuj z wyrozumiałością, gdy trudno jest mu poradzić sobie z porażką lub gdy za wszelką cenę chce być najlepsze.
- ✓ Ucz je wytrwałości, niech nie zniechęca się niepowodzeniami. Jeśli jednak nie chce rozwijać jakiegoś talentu, nie naciskaj.

Wielość zainteresowań to wbrew pozorom również często problem. Dziecko nie wie, na którym z nich się skoncentrować i najczęściej nie ma czasu rozwijać ich równolegle. Gdy zainteresowania są z zupełnie innych dziedzin pojawia się problem decyzyjny jaką drogę obrać, jaki kierunek studiów będzie właściwy itd. Ważne, aby dziecko zastanowiło się, czy zainteresowania można w jakiś sposób ze sobą połączyć np. zainteresowania technologią i psychologią można połączyć w badania nad produktami interaktywnymi. Jeśli nie jest możliwe połączenie zainteresowań, warto zastanowić się, czy jedno z nich może być sposobem na życie, a drugie odskoczną od pracy np. projektowaniem zajmuję się jako architekt a do maratonu przygotowuję się po pracy w czasie wolnym. W takich wyborach na pewno warto uwzględnić wymagania rynku i możliwości na przyszłość - jakie zawody w szczególności będą potrzebowały wyspecjalizowanych ekspertów. Pomocne będzie również zastanowienie się nad swoją hierarchią wartości - jeśli szczególnie

cenie sobie niezależność, wówczas lepiej wybrać z puli zainteresowań zawodowych te, które umożliwią mi pracę na samodzielnym stanowisku.

Jak wspierać dziecko w rozwijaniu sfery wartości?

Świat wartości to jedno z podstawowych odniesień w życiu każdego człowieka. Wartości wyznaczają standardy naszych postaw, zachowań czy działań w danej dziedzinie, stanowią podstawowe kryterium, w świetle którego interpretujemy wydarzenia, zjawiska, zachowania i przedmioty. Wartości określają naszą tożsamość, nasz sposób życia oraz sposób budowania relacji z innymi. Stanowią również źródło motywacji, są swoistym drogowskazem wyznaczającym kierunki naszych dążeń oraz sfery, których należy unikać (Hornowska, Paluchowski, 1993). Wartości stanowią również punkt odniesienia indywidualnego odczuwania jakości życia w różnych obszarach życia. Dotyczy to również obszaru rozwoju kariery. To, jakie wartości dana osoba preferuje w pracy, wywiera bezpośredni wpływ na jej wybory dotyczące ścieżki kariery, na cele, jakie wyznacza sobie do realizacji oraz na odczuwanie osobistej satysfakcji i zadowolenia z wykonywania określonych działań zawodowych i osiągnięcia określonych pozycji zawodowych.

Zazwyczaj preferowane przez poszczególne osoby wartości funkcjonują w określonym układzie, tworząc pewien zhierarchizowany system. Niektórym wartościom nadajemy wyższą rangę, innym niższą, a jeszcze inne nie mają dla nas większego znaczenia. Ludzie różnią się między sobą preferowanym układem wartości. Każdy człowiek w toku swojego życia wypracowuje swój indywidualny system wartości i systematyzuje go w toku rozwoju. Świadomość własnej hierarchii wartości, jest ważnym elementem i wyznacznikiem prawidłowych wyborów życiowych w różnych obszarach, w tym również w obszarze edukacyjno-zawodowym. Jeśli bowiem ktoś ceni głównie wartości materialne oraz władzę, trudno mu będzie samorealizować się, pracując jako nauczyciel w szkole lub szeregowy urzędnik w administracji publicznej. Podobnie osoba preferująca stabilizację i styl życia (zachowanie wyraźnej granicy między sferą osobistą a pracą) nie osiągnie pełni dobrostanu jako lekarz, prawnik lub pedagog/psycholog.

W ramach projektu „Kotwice kariery” zostało zaprojektowane narzędzie wspierające uczniów zdolnych w rozpoznawaniu oraz rozwijaniu ich świata wartości. Narzędzie pozwala m.in. na określenie podstawowych wartości wpływających

na decyzje zawodowe tzw. „kotwic kariery” (zgodnie z przyjętą koncepcją E.Scheina), zaś opracowane karty pracy dla ucznia pozwalają na zwiększanie kompetencji w tym obszarze.

Kotwice kariery stanowią drogowskaz wyznaczający określone ścieżki kariery. Osoby, które mają ukształtowane kotwice kariery, poszukują takiej pracy, która odpowiadałaby ich potrzebom, zdolnościom oraz wartościom i w której odczuwaliby, iż rzeczywiście mogą być sobą (Schein, 1978). E. Schein wskazał na 8 kotwic kariery (Schein, 1978, 1990, por. także Paszkowska-Rogacz, 2002):

- ✓ **Profesjonalizm** - osoby wybierające tę wartość jako wiodącą kotwicę kariery dążą do bycia ekspertem w danej dziedzinie, starają się potwierdzać własne mistrzostwo, poszukują możliwości ciągłego rozwoju, zdobywania nowych doświadczeń oraz zwiększania swoich kompetencji specjalistycznych.

W mniejszym stopniu są zainteresowane stanowiskami kierowniczymi.

- ✓ **Przywództwo** - osoby, dla których wiodącą kotwicą kariery jest przywództwo mają potrzebę pełnienia funkcji kierowniczych. Ich celem zawodowym jest często zdobywanie kolejnych umiejętności menedżerskich oraz osiągnięcie coraz wyższej pozycji w strukturach danej organizacji.
- ✓ **Autonomia i niezależność** - osoby, dla których najważniejszą wartość stanowi autonomia i niezależność mają potrzebę pracy na samodzielnym stanowisku, na swoich warunkach, tak jak chcą i wtedy, kiedy chcą. Wiąże się to z poszukiwaniem możliwości poszerzania marginesu własnej swobody, unikania ograniczających struktur i krępujących więzów (związanych np. z biurokracją i autokratyzmem przełożonych). Odpowiada im praca na stanowiskach samodzielnym specjalistów i związana z tym odpowiedzialność.
- ✓ **Bezpieczeństwo i stabilizacja** - bezpieczeństwo i stabilizacja pełnią funkcję kotwicy kariery u osób, dla których najważniejsza jest stałość zatrudnienia. Są oni nie tylko lojalnymi pracownikami, ale również chętnie

poddają się kierownictwu innych. Zwykle niechętnie podejmują zmiany w swoim środowisku pracy, jeśli poszukują stanowisk kierowniczych to raczej w obrębie tej samej jednostki.

- ✓ **Kreatywność i przedsiębiorczość** - osoby, dla których wiodącą kotwicą kariery jest kreatywność i przedsiębiorczość, dążą do poszukiwania możliwości wymyślenia i wdrażania nowych pomysłów i innowacji. Szukają rozwiązań na postawione problemy chętnie też rozważają założenie własnej firmy. Są to osoby mobilne i pozytywnie nastawione do rotacji jako drogi podwyższania kwalifikacji oraz do awansu .
- ✓ **Usługi i poświęcenie dla innych** - dla osób wybierających jako wiodącą kotwicę usługi i poświęcenie dla innych głównym celem staje się realizacja wartości humanistycznych, rozwiązywanie problemów, pomaganie innym, leczenie, nauczanie.
- ✓ **Wyzwanie** - podłożem działania dla osób preferujących wyzwanie jako wiodącą kotwicę kariery jest możliwość podejmowania ryzyka i chęć pokonywania trudności. Osoby lubiące wyzwania najlepiej funkcjonują w środowisku pracy stwarzającym okazję do walki i rywalizacji, przy czym pola wyzwań mogą być bardzo różne, np. ratowanie firmy od bankructwa, handel, sport.
- ✓ **Styl życia** - styl życia charakteryzuje osoby, które pragną zachować proporcję i harmonię między różnymi aspektami życia - przede wszystkim między pracą, a życiem osobistym. Są gotowe zrezygnować z wyższych dochodów na rzecz spędzania większej ilości czasu w gronie rodzinnym.

Pytania do Rodzica:

- Jakie według Pana/Pani wartości (korzystając z listy zamieszczonej powyżej) sprzyjają pracy w poniższych zawodach: lekarz, nauczyciel, bankowiec, fryzjer, kucharz, kierowca, informatyk?

Świat wartości a okres dojrzewania

W poprzedniej części zwrócono uwagę na rolę wartości w podejmowaniu przez ludzi różnych wyborów życiowych, w tym również w obszarze decyzji edukacyjno - zawodowych. Warto przy tym zauważyć, że ukształtowanie kotwic

kariery jako drogowskazów, wyznaczników kariery zawodowej odbywa się na bazie doświadczeń osoby oraz ukształtowanego przez lata obrazu siebie. Osoba staje się coraz bardziej samoświadoma poprzez doświadczenia oraz konfrontowanie posiadanej o sobie wiedzę z rzeczywistością. Zatem, aby wartości właściwie „pełniły swoją rolę” muszą być zakotwiczone w danej osobie. Jest to proces wieloletni, którego początki przypadają na okres dojrzewania. **Proces kształtowania się hierarchii wartości jest ważnym zadaniem rozwojowym tego okresu.** Jest on ściśle związany z procesem poszukiwania przez młodych ludzi własnej tożsamości, co wiąże się często z kryzysem tożsamości obrazowanym przez kluczowe pytania: *Kim jestem? Co jest w życiu ważne? Co będę robić w przyszłości?* Młodzi ludzie próbują zrewidować swoje postawy, poglądy, cele, dążenia, wartości poprzez eksperymentowanie, porównywanie, kwestionowanie dotychczasowych zasad, wartości. Często w tych poszukiwaniach czują się zagubieni, zdezorientowani i choć w ich postawach często dominuje bunt, sprzeciw wobec autorytetów i zastanych schematów to w swoich działaniach potrzebują wsparcia, zrozumienia i akceptacji. Pozytywne przebrnięcie przez okres krystalizowania się własnych wartości i własnej tożsamości jest niezmiernie ważne, gdyż stanowi podstawę do podejmowania samodzielnych działań i wyborów, wzmacnia pewność siebie i poczucie bezpieczeństwa wynikające z samoświadomości oraz daje przekonanie, że podejmowane działania są zgodne z indywidualnymi postawami, czy preferencjami.

Dla rodziców proces kształtowania się systemu wartości ich dzieci włączający się w okres innych donośnych zmian wynikających z okresu dojrzewania jest również procesem trudnym. Wiąże się to z doświadczaniem zmian w relacjach rodzic - dziecko. Dorastająca młodzież poszukuje *autonomii*, czyli poczucia niezależności oraz *indywidualności*, czyli zaznaczenia swojej odrębności w postawach i przekonaniach w stosunku do innych osób, przede wszystkim w stosunku do swoich rodziców. Młodzież często manifestuje odmienne poglądy oraz prowokuje do konfrontacji, szczególnie jeśli chodzi o obszar wartości. Pojawiają się takie zjawiska jak (Żebrowska 1986; Bee 2004):

- ✓ kryzys autorytetu rodziców;
- ✓ konflikty z rodzicami (ilościowy wzrost i gwałtowny przebieg);
- ✓ osłabienie więzi emocjonalnej.

Ważny podkreślenia jest jednak fakt, iż w tym okresie rola rodziców, choć trudna - bo wymagająca wprowadzenia nowych form komunikacji i współpracy jest bardzo znacząca - środowisko rodzinne może stanowić bowiem ważną przestrzeń do konfrontacji, wymiany poglądów i budowania przez młodego człowieka własnego systemu wartości, może również przyczyniać się do pogłębiania kryzysu tożsamości i poszukiwania przez młodzież wsparcia w różnych negatywnych grupach odniesienia.

Poniżej zostało przedstawionych kilka ogólnych wskazówek ułatwiających rodzicom podejmowanie z dorastającymi dziećmi tematyki dotyczącej świata wartości (por. Ziółkowska, 2005).

Wskazówki dla rodziców podejmujących rozmowy z nastolatkami dotyczącymi świata wartości:

- ✓ Podejmuj dyskusję ze swoim dzieckiem jako wartościowym partnerem rozmów, przedstawiaj swoje argumenty i pozwalaj dziecku tworzyć własne, nawet jeśli nie do końca się z nimi zgadzasz.
- ✓ Staraj się przedstawiać swój punkt widzenia na określone dylematy dotyczące wartości jako pewną propozycję, a nie autorytarne stanowisko (pamiętaj, że nastolatki często w dyskusji wyrażają odmienne zdanie po to, by podkreślić swoją indywidualność; jeśli to docenisz i zaakceptujesz łatwiej jest wypracowywać kompromis).
- ✓ Staraj się stosować demokratyczne i pozbawione agresji sposoby dyscyplinowania swojego dziecka w przypadku łamania postawionych zasad, zawsze wprowadzaj element wyjaśnienia i argumentacji.
- ✓ Zrezygnuj częściowo ze swojego autorytetu, staraj się być elastycznym i szukaj odpowiednich, dostosowanych do wieku dziecka sposobów budowania wzajemnych relacji.
- ✓ Podtrzymuj pozytywne sposoby komunikowania się. Ważne jest, aby nastolatek miał pewność, że jego zdanie, jego punkt widzenia jest brany pod uwagę.
- ✓ Stwarzaj jak najwięcej okazji do wymiany doświadczeń, rozmów na ważne tematy, doceniaj otwartość i zaangażowanie w dyskusję swojego dziecka.

- ✓ Podczas rozmów o trudnych problemach, czy dylematach dziel się swoimi doświadczeniami oraz przeżyciami, również tymi z okresu swojego dorastania.
- ✓ Nie wyręczaj dziecka, ale towarzysz mu w dochodzeniu do prawidłowego rozwiązania.
- ✓ Pozwalaj na popełnianie błędów (tzw. bezpieczna porażka), ucz czerpania korzyści i budowania doświadczeń z popełniania błędów, przyznawaj tym zdarzeniom rozwojowe znaczenie.
- ✓ Wspieraj kreatywność, spontaniczność, pomysłowość, inicjatywę.
- ✓ Unikaj etykietowania i negatywnego oceniania (*Co ty wiesz?! Zobaczmy, jak przeżyjesz to, co ja!*).
- ✓ Wyrażaj pełną akceptację dla dziecka, oceniaj zachowania, a nie osobę.
- ✓ Podkreślaj mocne strony dziecka, traktuj je jako punkt wyjścia (bazę) do pracy nad jego słabszymi stronami.

Przykład do rozważenia:

Adaś jest bardzo zdolnym uczniem II klasy gimnazjum. Mimo to otrzymuje bardzo niskie oceny, ponieważ uważa, że treści nauczane w szkole nie są mu potrzebne. Już dziś wie, że zostanie architektem i tropem największych będzie projektował ekscentryczne budowle wzbudzające powszechne zdumienie. Pasja Adama do architektury może stanowić punkt wyjścia do wzbogacania wiedzy i kompetencji ogólnych, potrzebnych podczas nauki szkolnej. Warto zatem zachęcić Adama do:

- ✓ *prześledzenia ścieżek rozwoju największych architektów (co studiowali, co czytali, czym się inspirowali);*
- ✓ *dokładnej analizy warsztatu architekta i podkreślenia niezbędności wiedzy z takich przedmiotów, jak: matematyka, fizyka, chemia;*
- ✓ *podkreślenia roli znajomości języków obcych w aktywnym uczestniczeniu we współczesnym życiu architektonicznym.*

Pytania do Rodzica:

- W jaki sposób uczynić pasję do mody dziecka punktem wyjścia do rozwijania jego słabszych stron, np. zdolności twórczych i umiejętności komunikowania się w językach obcych?

Przykładowe ćwiczenia do wykorzystania przez rodziców podejmujących rozmowy z nastolatkami dotyczącymi świata wartości

- ✓ Rozmowy o wartościach: *Filmowy - rodzinny klub dyskusyjny*. Zaproponuj nastolatкови raz w tygodniu - raz w miesiącu (w zależności od możliwości) wspólne oglądanie filmów, w których pojawiają się problemy dotyczące świata wartości. Możesz być inicjatorem wyboru pozycji lub poprosić dziecko, aby to ono dokonało wyboru. Można również proponować tytuły na zmianę. Po obejrzeniu filmu ważne jest, aby podjąć wspólnie z nastolatkiem dyskusję o filmie i pojawiających się w nich dylematach. Pozwól mu samodzielnie formułować przemyślenia, poglądy, oceny. Wyrażaj również swoje poglądy, podejmuj polemikę pamiętając jednak, aby obie strony były równorzędnymi partnerami rozmowy. Przykładowe tytuły filmów do wykorzystania:
 - *Mój biegun* (2013), reż. Marcin Głowacki. Historia najmłodszego niepełnosprawnego zdobywcy biegunów, Jana Meli, który uległ poważnemu wypadkowi.
 - *Powstanie Warszawskie* (2014), reż. Jan Komasa. Film fabularny w całości złożony z dokumentalnych materiałów archiwalnych nagranych przez dwóch młodych reporterów w sierpniu 1944 roku.
 - *Carte Blanche* (2014), reż. Jacek Lusinski. Kacper - nauczyciel historii - dowiaduje się, że traci wzrok. By zachować pracę i doprowadzić swoją klasę do matury, postanawia ukryć problemy przed otoczeniem.
 - *Jack Strong* (2014), reż. Władysław Pasikowski. Ryszard Kukliński, pułkownik Ludowego Wojska Polskiego, decyduje się na współpracę z CIA.
 - *Buntownik z wyboru* (1997), reż. Gus Van Sant. Will jest szarym 20-latkim z ubogiej dzielnicy. Odkrycie talentu matematycznego i poznanie dziewczyny zmusi go do przewartościowania swojego życia. W podjęciu decyzji pomaga mu psycholog.
 - *Nietykalni* (2011), reż. Olivier Nakache, Eric Toledano. Sparaliżowany milioner zatrudnia do opieki młodego chłopaka z przedmieścia, który właśnie wyszedł z więzienia.
- ✓ Rozmowy o wartościach ważnych w życiu każdego człowieka z wykorzystaniem przygotowanych wcześniej opisów różnych wartości.

Zaproś dziecko do wybrania spośród przygotowanych wcześniej zdań dotyczących różnych wartości 10 najważniejszych dla niego wartości (zdań ich opisujących). Ty również sam wybierz 10 swoich propozycji - wartości, które są dla Ciebie ważne. Poproś nastolatka o przedstawienie swoich wyborów, prowokuj do uzasadnień, wykazuj zaciekawienie, nie oceniaj, nie krytykuj i nie kwestionuj ważności wybranych wartości. Pamiętaj, że w tym okresie młody człowiek dopiero kształtuje swoją hierarchię i niektóre wartości mogą się jeszcze zmieniać. Następnie Ty sam przestaw swoją propozycję uzasadniając swój wybór. W kolejnym kroku spróbujcie porównać swoje wartości i poszukać tych, które są wspólne i podobne. Poniżej została przedstawiona lista przykładowych zdań obrazujących różne wartości:

Wierzyć w samego siebie	Mieć własne zasady w życiu	Umieć się bawić
Posiadać prawdziwych przyjaciół	Być spontanicznym i szczerym	Mieć swoją pasję, hobby
Umieć zaangażować się w ważne działania społeczne	Mieć dużo wolnego czasu	Żyć ciekawie
Mieć możliwość podróżowania i zwiedzania różnych części świata	Być niezależnym finansowo	Mieć wpływ na innych
Umieć wychować własne dzieci	Umieć zmieniać zdanie	Być zaangażowanym w sprawy polityczne, społeczne
Mieć interesującą pracę	Być osobą wierzącą	Mieć szczęśliwą rodzinę
Mieć dobrze płatną pracę	Być otwartym i tolerancyjnym dla innych	Kochać i być kochanym
Posiadać własne mieszkanie, dom, nieruchomości	Mieć swoją pasję, hobby	Żyć ciekawie
Mieć wpływ na innych	Umieć dawać sobie radę w różnych sytuacjach	Mieć dobre wykształcenie
Być sławnym	Mieć własne poglądy	Mieć wysoką pozycję społeczną
Mieć szczęśliwą rodzinę	Żyć w zgodzie z przyrodą	Przyjemnie i beztrudnie spędzać czas
Kochać i być kochanym	Opiekować się zwierzętami	Mieć wpływ na planowanie swojej przyszłości
Osiągnąć sukces zawodowy	Mieć dobre zdrowie	Móc rozwijać swoje pasje
Nic nie musieć	Umieć dochodzić swoich praw, sprawiać że inni	Umieć współpracować z ludźmi

	robią co chcą	
Nie martwić się o sprawy finansowe	Mieć dobrze urządzone dom, mieszkanie	Mieć poczucie bezpieczeństwa
Umieć korzystać z okazji, dobrze się "ustawić"	Umieć bawić się	Mieć możliwość zmiany, gdy się tego chce

- ✓ Dziel się z dzieckiem swoimi dylematami. Wspólnie rozważcie plusy i minusy potencjalnych decyzji. Uczyń z dziecka swoistego doradcę, który pomaga Ci zmierzyć się z problemami dorosłych.

Jak wspomagać dziecko w zaspokajaniu potrzeby autonomii?

Potrzeba bycia autonomicznym to jedna z trzech (obok potrzeby kompetencji i poczucia bliskości z innymi) podstawowych potrzeb, których zaspokojenie warunkuje według psychologów pozytywne dobrostan człowieka (Ryan, Deci, 2001). Autonomia rozumiana jest jako względna niezależność od otoczenia, przy czym nie chodzi o lekceważenie norm i zasad obowiązujących w grupie, ale o możliwość wpływania i kontrolowania tego, co wydarza się w życiu podmiotu. Stąd jest to pojęcie bliskie takim konstruktom osobowościowym, jak sprawczość, czy wewnętrzna lokalizacja kontroli, uważanym przez wielu psychologów za kryteria dojrzałej osobowości (Oleś, 2011). Poczucie autonomii związane jest również z wysokim indywidualizmem i nonkonformizmem (Knopik, 2012).

Osoby zdolne mają wysoką potrzebę autonomii, a im ich działania w większym stopniu wynikają z autonomicznego wyboru, tym są szczęśliwsi. Jednocześnie autonomia pozytywnie oddziałuje na motywację podmiotu: to, co jest motywowane wewnętrznie, jest trwalsze i przynosi bardziej wartościowe efekty. Doskonale tę zależność opisał pod postacią zjawiska *flow* uznany psycholog zdolności i twórczości M. Csikszentmihalyi: „uwaga poświęcana danej dziedzinie motywowana zainteresowaniami (będącymi efektem autonomicznego wyboru) jest żarliwa i niepodzielna” (Csikszentmihalyi, Nakamura, 2004, s. 111).

Autonomia i dbanie o prawidłowe kontakty z innymi stanowią często tendencje opozycyjne (np. silne przekonywanie innych do własnych pomysłów może spotkać się z ich dezaprobatą, konieczność uwzględniania opinii innych może

hamować myślenie twórcze i demotywować do działania), a kluczem do kompetentnego wsparcia zdolnych osób okazuje się być równoważenie obu postaw. Jak zachować swoją autonomię i jednocześnie pozytywne relacje z innymi ludźmi? - oto pytanie, które powinno stanowić podstawę psychologicznych programów wspierania osób zdolnych. Niebezpiecznie jest bowiem uznać, że osobom z wysoką potrzebą autonomii należy przede wszystkim stworzyć odpowiednie środowisko nauki i pracy (które pozwoli im zachować swą niezależność). Funkcjonowanie w systemie edukacji, na rynku pracy, czy w rodzinie zawsze wymaga zaakceptowania pewnych ogólnych zasad, co gwarantuje przystosowanie stanowiące podstawę dobrostanu człowieka (i cel posiadania inteligencji). **Osoba zdolna musi zatem w ramach swojej autonomii nauczyć się respektowania ogólnych reguł porządku społecznego, gwarantujących jej podstawową adaptację.**

Poczucie autonomii uczniów zdolnych jest ważnym predyktorem ich dobrostanu, zarówno jeśli chodzi o sferę zawodową, jak i osobistą (Knopik, 2012). Im lepiej dopasowane jest środowisko nauki i pracy (np. duża samodzielność, praca według indywidualnych planów działania, możliwość wpływu na zakres i rodzaj wykonywanych czynności), a także oczekiwania społeczne do poziomu autonomii ucznia zdolnego, tym większa szansa na osiągnięcie przez niego satysfakcji życiowej. Dotyczy to również sposobów spędzania wolnego czasu. Rodzice i nauczyciele dzieci zdolnych powinni zatem pamiętać, że ich rolą nie jest precyzyjne zaplanowanie „krok po kroku” harmonogramu czynności do wykonania, ale jedynie inspirowanie i towarzyszenie im w byciu sobą. Dorosły nie może podać dziecku gotowego algorytmu, co powinien robić w wolnym czasie, gdyż takie zachowanie nie tylko nie uwzględnia jego naturalnej potrzeby samostanowienia, ale także zdejmuje z niego ciężar odpowiedzialności za własne życie.

Ważne jednak jest, aby podczas planowania wspólnego spędzania czasu przedstawić dziecku własne oczekiwania i to, na co mają ochotę inni. Wspólne podejmowanie decyzji powinno uwzględniać preferencje wszystkich zaangażowanych osób. Oczywiście nierealne jest uwzględnienie 100% oczekiwań, ale żadna z osób nie zostanie zlekceważona, jeśli jej zdanie choć w małym stopniu zostanie zauważone. Trenowanie kompromisów na gruncie rodzinnym jest znakomitą bazą do opanowywania trudnej sztuki komunikowania się z ludźmi,

którzy mają zróżnicowane potrzeby, przekonania i wartości, a stanowią grupę społeczną, w której jednostka (z racji miejsca edukacji, pracy czy zamieszkania) funkcjonuje.

Bycie autonomicznym nie oznacza lekceważenia innych.

Przykładowe ćwiczenie do wykorzystania przez rodziców i nauczycieli ukierunkowane na równoważenie potrzeby autonomii oraz potrzeby adaptacji i współpracy z innymi:

Przeczytaj uważnie przedstawione poniżej opisy sytuacji i znajdź najlepsze rozwiązanie:

1. Rodzina Kowalskich chce wspólnie spędzić niedzielne popołudnie. Mama uwielbia francuskie komedie, a tata filmy akcji. Bartek natomiast ogólnie nie przepada za chodzeniem do kina, zaś jego siostra nie ogląda niczego innego poza filmami psychologicznymi. Co zrobić, żeby wszyscy członkowie rodziny Kowalskich byli zadowoleni?

2. Rodzice Marcina (jedyńca) są lekarzami. Prowadzą prywatną klinikę. Zainwestowali w nią prawie 15 lat ciężkiej pracy, wszystkie oszczędności oraz spadek po swoich rodzicach. Można powiedzieć, że klinika jest ich drugim dzieckiem. Bardzo zależy im, aby Marcin poszedł w ich ślady i też został lekarzem. Byliby spokojni, że ich dzieło będzie kontynuowane. Niestety Marcin, pomimo szerokiej wiedzy biologicznej i bardzo dobrych wyników w chemii i fizyce, nie planuje pójść na studia medyczne. Jego pasją jest literatura, dlatego chce złożyć dokumenty na polonistykę. Rodzice wręcz błagają go o zmianę decyzji. Co powinien zrobić Marcin?

3. Iwona została poproszona przez swoją najlepszą przyjaciółkę Olę o zrecenzowanie jej nowego opowiadania. Dowiedziała się od Oli, że spędziła ponad miesiąc nad przygotowywaniem tekstu i jest przekonana, że to najlepszy utwór, jaki kiedykolwiek stworzyła. Iwona po lekturze opowiadania przyjaciółki jest załamana. Nigdy w życiu nie czytała czegoś tak nudnego. Co ma powiedzieć jutro Oli, kiedy zapyta ją o opinię?

Przy omawianiu każdego rozwiązania warto stworzyć opis potrzeb zaangażowanych w daną sprawę osób, a także listę uczuć, jakie potencjalnie zostaną wywołane u nich jako konsekwencja przyjęcia danego rozwiązania.

Zamiast podsumowania

Drogi Rodzicu!

Dziękujemy za poświęcenie uwagi niniejszej publikacji. Jesteśmy tym bardziej usatysfakcjonowani, że naszym wspólnym celem tj. celem zarówno autorów tego poradnika, realizatora projektu - Lecha Consulting Sp. z o.o., doradców zawodowych zaangażowanych w projekt, a także, jak myślimy, czytelników broszury, jest zwrócenie społecznej uwagi na problem niewystarczającego wspierania polskich talentów zarówno przez instytucje edukacyjne, jak i środowisko domowe. Oczywiście jest to pewna generalizacja, która nie dotyczy osób zaangażowanych w sprawę, tym niemniej odnosi się do aktualnego stanu rzeczy, wedle którego co drugi zdolny uczeń wychodzi z systemu szkolnego niezidentyfikowany jako ponadprzeciętny. Dane te nie tylko powinny zszokować, ale przede wszystkim nakłonić do pracy mającej na celu jak najszybszą zmianę rzeczywistości w obszarze wspierania rozwoju potencjału młodych Polaków. A jak wiemy, zmiany powinniśmy rozpocząć od uporządkowania „własnego ogródka”...

W wychowywaniu nie da się stosować algorytmów. Zawsze może okazać się, że tzw. „sprawdzone metody”, skuteczne w większości przypadków, w kolejnych kilku zawodzą. Stąd w ramach naszego poradnika zaproponowaliśmy kilkanaście alternatywnych sposobów spędzania wolnego czasu i podaliśmy kilkadziesiąt możliwych do wspólnego przedyskutowania tematów. Sukces w postaci harmonijnego, dającego poczucie satysfakcji wewnętrznej (dziecku) i zewnętrznej (rodzicom) rozwoju młodego człowieka to cel, który wymaga przemyślanej, codziennej pracy. Jak jednak pokazaliśmy, ta praca może być bardzo przyjemna, jeśli tylko wszystkie podmioty w pełni się w nią zaangażują.

Ważne jest, abyś pamiętał, Drogi Rodzicu, że Twoje zachowania, postawy, wartości i pasje modelują życie Twojego dziecka. To, jakim jesteś człowiekiem, na ile wierzysz we własne możliwości, gdzie i jakich poszukujesz rozwiązań swoich

problemów bezpośrednio rzutuje na wybory obserwującego Cię (nawet wtedy, kiedy myślisz, że jesteś niewidzialny) dziecka. To Ty udzielasz mu określonych porad, wskazówek, starasz się ukierunkować jego działania, a czasem nawet za niego, planujesz je. Pomyśl, ile w tych działaniach, jest Ciebie, a ile Twojego dziecka, ile Twoich bolączek i uprzedzeń, a ile realnych zagrożeń, które mogą go dotknąć...

Kompetentne wspomaganie rozwoju zdolności dziecka to zatem systemowe działania rodziny, sama zaś szkoła może te aktywności w mniejszym lub większym stopniu wspierać, ale na pewno nie jest w stanie ich zastąpić. Kiedy zatem pytasz, co szkoła robi na rzecz rozwoju potencjału Twojego dziecka, my pytamy: **A co Ty w tej sprawie już zrobiłeś, robisz i planujesz zrobić?**

Powodzenia!

Autorzy

Instytucje wspierające rozwój dzieci zdolnych

Krajowy Fundusz na rzecz Dzieci

Organizacja ta od 1983 roku wspiera najzdolniejszych uczniów w całej Polsce, zapewniając im kontakt z najwybitniejszymi specjalistami ze wszystkich dziedzin nauki, kultury i sztuki. Krajowy Fundusz na rzecz Dzieci wychodzi ze słusznego przekonania, że najlepszą formą rozwijania posiadanych talentów i zainteresowań jest uczenie się od ekspertów, którzy nie tylko poszerzają horyzonty poznawcze, ale także wskazują swoim przykładem właściwą postawę wobec własnych uzdolnień: poczucie określonej misji do zrealizowania, potrzeba wprowadzenia jakiejś trwałej zmiany w świecie tak, aby przyczynić się do jego rozwoju i pomnożyć dobro wspólne. To prospołeczne nastawienie jest szczególnie ważne w czasach tryumfu indywidualizmu, w których standardem jest realizowanie przede wszystkim własnych celów bez uwzględniania potrzeb i oczekiwań otoczenia. Na stronie Funduszu można znaleźć między innymi taki argument na rzecz pomagania uczniom zdolnym: *ci, którym na początku ich drogi ofiarowano pomoc, w ogromnej większości splacają zaciągnięty w ten sposób dług. Oczywiście*

założenie to jest możliwe do spełnienia pod warunkiem przygotowania młodzieży (wychowania) do takiego zaangażowania na rzecz ogółu.

W latach 1983-2013 przyznano 12 643 rocznych nominacji do udziału w programie Funduszu uczniom z całego kraju. Wśród nich można znaleźć nie tylko olimpijczyków. Czteroetapowa procedura rekrutacji daje szansę na zakwalifikowanie także tych, którzy nie są prymusami, ale mają pasję i są w pełni zdeterminowani, aby je rozwijać. Fundusz umożliwia nieodpłatny udział w organizowanych przez siebie zajęciach: obozach naukowych, warsztatach w najlepszych laboratoriach, seminariach z wybitnymi profesorami, indywidualnych stażach badawczych, wyjazdach zagranicznych i innych imprezach edukacyjnych. Szczególnie warta docenienia jest opieka nad uczniami pochodzącymi z prowincji, którzy nie mają możliwości np. dotarcia do tekstu omawianego podczas najbliższego seminarium. Fundusz dba o to, aby te osoby otrzymały na czas odpowiednie materiały i mogły w pełni uczestniczyć w zajęciach tak, jak ich koledzy i koleżanki z dużych miast akademickich. Świadczy to o systemowym i kompleksowym podejściu do wspierania talentów i nastawieniu na przełamywanie barier zarówno materialnych, jak i mentalnych (np. osoby wybitnie zdolne są wyalienowane).

Zajęcia Funduszu pokazują, że wybitnie zdolni młodzi Polacy, jeśli tylko mają możliwość przebywania w grupie o podobnych zainteresowaniach i problemach, doskonale funkcjonują w sferze społecznej i potrafią łączyć naukę z zabawą. Widać to szczególnie wyraźnie podczas corocznego wielodyscyplinarnego obozu ogólnorozwojowego w Serocku, podczas którego wszyscy uczestnicy programu mają okazję spotkać się i spędzić dwa tygodnie w atmosferze sprzyjającej zarówno zdobywaniu wiedzy, jak i zawieraniu nowych znajomości i przyjaźni.

Odyseja Umysłu

Odyseja Umysłu to międzynarodowy program edukacyjny realizowany w formie konkursu, w którym co roku bierze udział kilkadziesiąt tysięcy uczniów i studentów z całego świata. Pomysłodawcą programu jest Samuel Micklus - wykładowca Uniwersytetu Rowana w USA, który stosował w ramach swojego warsztatu dydaktycznego twórcze rozwiązywanie problemów: prosił ich o

budowanie pojazdów bez kół, mechanicznych miotaczy tortów czy urządzeń pływających zdolnych przewieźć człowieka przez jezioro. Kursanci oceniani byli przede wszystkim za pomysłowość projektu i zakres podjętego ryzyka.

Oryginalne wykłady doktora Micklusa szybko przekształciły się w turniej twórczego rozwiązywania problemów. Początkowo o charakterze lokalnym, następnie krajowym, by w końcu stać się wydarzeniem międzynarodowym. Odyseja Umysłu obecna jest w Polsce od ponad 20 lat. Pierwsza drużyna rozpoczęła pracę w 1989 roku, a pierwszą krajową edycję konkursu zorganizowano w roku 1992. Od tego czasu w programie wzięło udział w sumie kilkanaście tysięcy polskich Odyseuszy.

Celem Odysei Umysłu jest rozwój zdolności twórczych oraz umiejętności rozwiązywania problemów rozbieżnych - czyli takich, które rozwiązać można na wiele sposobów. Uczestnikami konkursu mogą być uczniowie reprezentujący wszystkie poziomy edukacji, którzy utworzą drużynę liczącą maksymalnie siedmiu członków posiadającą przynajmniej jednego pełnoletniego trenera, który ukończył odpowiednie szkolenie. Efekty swojej kilkumiesięcznej pracy prezentują początkowo podczas eliminacji regionalnych, a następnie podczas finału krajowego. Do tej pory w finałach w USA **drużyny z Polski 22-krotnie zdobyły Złoty Puchar i tytuł Mistrzów Świata.**

Przykładowe problemy do rozwiązania przez uczestników:

Pociąg do wyzwań

Zespół zaprojektuje, skonstruuje i uruchomi od jednego do trzech pojazdów, które będą przemieszczać się po torach i zatrzymywać na różnych stacjach - pokonując pomiędzy przystankami przeszkody, wybrane z określonej listy. Wehikuły muszą być kierowane wyłącznie przez tory, po których się poruszają - i nie mogą dotykać niczego oprócz nich. Drużyna przedstawi swoje rozwiązanie w formie spektaklu, w którego fabule wplecie perypetie pojazdów oraz postać zabawnego konduktora, służącego radą podróżnym. Ostatni z planowych przejazdów stanowić będzie zarazem „rundę honorową”, podczas której wehikuł dumnie zaprezentuje flagę lub transparent.

Limit kosztów rozwiązania: 450 PLN (145 USD).

Gra z puszką Pandory

Zespół wystawi na scenie własną adaptację historii o puszcze Pandory... a na dodatek zrobi to w konwencji gier wideo! Podczas przedstawienia postać Gracza weźmie udział w zainspirowanej starogrecką legendą, wielopoziomowej „grze”, w której pojawią się: prolog (intro) opowiadający znaną wersję mitu o puszcze Pandory; trzy awatary reprezentujące różne nieszczęścia, jakie z niej uciekły; dźwięki sygnalizujące początek oraz koniec każdego poziomu; a także licznik energii pokazujący, ile sił pozostało głównemu bohaterowi. Ostatecznie, Gracz awansuje na najwyższy poziom i wypuści w świat „nadzieję” - zwyciężając w ten sposób w całej rozgrywce.

Limit kosztów rozwiązania: 390 PLN (125 USD).

Problem dla Juniorów: Pogodowy zawrót głowy

Zespół ma za zadanie przygotować i zagrać zabawny spektakl, w którym pewien Meteorolog zaprezentuje trzy prognozy „zwarowanej pogody” - mówiąc przy tym do rymu i korzystając ze stworzonego przez drużynę przyrzędu synoptycznego oraz scenografii służącej za mapę pogodową. W przedstawieniu pojawi się również społeczność, „nastawiająca się” na odbiór przewidywań Meteorologa w kreatywny sposób, oraz symulacja „szalonych” warunków atmosferycznych.

Limit kosztów rozwiązania: 390 PLN (125 USD).

Przykładowe zadania zaczerpnięto ze strony programu: www.odyseja.org.

Projekt DiAMEnT - Dostrzec i aktywizować możliwości, energię, talenty

Projekt zrealizowany przez Małopolskie Centrum Doskonalenia Nauczycieli w partnerstwie z Wyższą Szkołą Biznesu - National-Louis University w Nowym Sączu oraz National-Louis University w Chicago - jest dobrym przykładem międzyinstytucjonalnego systemu pracy z uczniami zdolnymi. Podmioty zaangażowane w ten system to: ośrodki doskonalenia nauczycieli, samorzady, biblioteki, poradnie psychologiczno-pedagogiczne oraz szkoły z terenu województwa małopolskiego. Jak piszą na stronie projektu sami organizatorzy, jego główną ideą było stworzenie koalicji na rzecz wspierania i rozwijania uzdolnień uczniów.

W ramach bezpośrednich działań skierowanych do uczniów uruchomiono Powiatowe Ośrodki Wspierania Uczniów Zdolnych (POWUZ), których sieć objęła

wszystkie 22 powiaty województwa małopolskiego. Uczniowie zostali zakwalifikowani do udziału w zajęciach na podstawie wyników diagnozy przeprowadzonej z wykorzystaniem testów diagnostycznych (ok. 12 000 uczniów). Dla uczniów, którzy uzyskali najwyższe wyniki, zostały utworzone międzyszkolne grupy funkcjonujące w POWOZ-ach. Wybrani uczniowie szkół podstawowych, gimnazjów i szkół ponadgimnazjalnych mieli możliwość realizacji projektów edukacyjnych pod opieką przeszkolonych nauczycieli, według opracowanych wcześniej programów. Odbyty się również dwie edycje zajęć wyjazdowych w ramach szkoły letniej. Dla uczniów szkół ponadgimnazjalnych zostały uruchomione e-learningowe koła naukowe z wykorzystaniem platformy edukacyjnej.

Projekt DiAMEnT udowodnił, że przemyślana i oparta na współpracy wielu podmiotów organizacja czasu wolnego uczniów zdolnych może przynieść bardzo dobre rezultaty zarówno w postaci wzrostu ich wiedzy, rozwoju zainteresowań, nawiązania nowych znajomości i przyjaźni, jak i czystej przyjemności (której dostarczenia w czasie wolnym od szkoły i innych obowiązków wszyscy oczekujemy).

Projekt EDUSCIENCE

Projekt *EDUSCIENCE* realizowany jest przez Instytut Geofizyki Polskiej Akademii Nauk. Celem projektu jest uczynienie przedmiotów matematyczno-przyrodniczych jak najbardziej atrakcyjnymi dla uczniów poprzez pokazanie ich bezpośrednich związków z najbliższym środowiskiem.

Na produkt finalny projektu składają się:

- platforma e-learningowa, zawierająca bazę materiałów z przedmiotów matematyczno-przyrodniczych (ok. 15 tys. zasobów dydaktycznych różnego typu) oraz nowoczesne narzędzia do tworzenia materiałów interaktywnych i gier),
- portal przyrodniczy zawierający ciekawostki ze świata nauki i edukacji,
- wsparcie metodyczne dla nauczycieli obejmujące m.in. unikalne narzędzie do tworzenia programów nauczania, poradniki metodyczne, e-poradniki dla uczniów pozwalające na diagnozę ich potencjału oraz artykuły metodyczne i wykłady eksperckie w postaci filmów,
- program dziewięciu wycieczek dydaktycznych, uwzględniających zajęcia w instytutach i obserwatoriach PAN oraz na statku Akademii Morskiej w Gdyni,

- bezpośredni kontakt z naukowcami Polskiej Akademii Nauk - telekonferencje, lekcje online, wizyty w obserwatoriach,
- transmisje satelitarne z Polskiej Stacji Polarnej na Spitsbergenie oraz z obserwatoriów geofizycznych w Polsce.

Uniwersytety dziecięce

W ciągu ostatnich pięciu lat większość publicznych i niepublicznych uczelni wyższych przygotowała ciekawą ofertę zajęć dla dzieci i młodzieży mających na celu rozwijanie ich zdolności i zainteresowań. Tematyka proponowanych wykładów, laboratoriów, warsztatów i ćwiczeń jest bardzo szeroka i większość uniwersytetów dziecięcych otwarta jest na jej poszerzenie, po uprzednim zgłoszeniu konkretnych potrzeb danej grupy uczniów. Udział w zajęciach jest w większości przypadków płatny, przy czym organizatorzy dbają o to, aby wielkość opłat nie stanowiła bariery utrudniającej zaangażowanie wszystkich zainteresowanych dzieci.

Najstarszym uniwersytetem dziecięcym w Polsce jest Uniwersytet Dzieci, którego ośrodki znajdują się w: Warszawie, Olsztynie, Wrocławiu i Krakowie. Zajęcia odbywają się w soboty w salach partnerskich uczelni wyższych. Prowadzą je wykładowcy akademicki (ok. 500 naukowców) oraz specjaliści z danej dziedziny. Działaniom Uniwersytetu Dzieci patronują uczelnie wyższe, m.in.: UW, UJ, UW, UWr, UWM, AGH, PW, APS.

Przykładowe tematy zajęć:

- *Projektowanie graficzne, czyli jak komunikować się z obrazami,*
- *Kryminalistyka, czyli jak badamy, kto popełnił przestępstwo,*
- *Twórcze pisanie, czyli przygodowe rozwijanie kompetencji językowych,*
- *Mikrobiologia, czyli jak wygrać z niewidzialnym wrogiem,*
- *Urbanistyka, czyli jak zbudować miasto od A do Z,*
- *Klonowanie roślin, czyli czy rośliny mogą mieć „dzieci z próbówki”.*

Informacji na temat oferty zajęć dla dzieci i młodzieży należy poszukiwać na stronach internetowych uczelni. Niektóre uczelnie umieszczają informacje o zajęciach skierowanych do uczniów w zakładce Uniwersytet Otwarty.

Centrum Informacyjno-Konsultacyjne ds. Dzieci Zdolnych

Centrum prowadzone jest od 1991 roku przez Specjalistyczną Poradnię Psychologiczno-Pedagogiczną „Uniwersytet dla Rodziców” w Warszawie. Oprócz

organizowania konsultacji i porad dla rodziców i nauczycieli dzieci zdolnych, poradnia oferuje specjalistyczne zajęcia dla samych uczniów ukierunkowane na ich zrównoważony rozwój. Pod patronatem Centrum prowadzone są zajęcia stymulujące rozwój dzieci młodszych (sześć- i siedmioletnich), w tym: myślenie twórcze, wyobraźnię, współdziałanie w grupie. Ważnym aspektem pracy z uczniami zdolnymi jest kształtowanie poczucia sprawczości i odpowiedzialności za siebie i najbliższe otoczenie.

Wykaz zasobów internetowych dotyczących wspierania dzieci zdolnych

Opis zasobu	Strona www
Ośrodek Rozwoju Edukacji	www.ore.edu.pl
Krajowy Fundusz na rzecz Dzieci	www.fundusz.org
Projekt DiAMEnT - Dostrzec i aktywizować możliwości, energię, talenty	www.diament.edu.pl
Program <i>Odyseja Umysłu</i>	www.odyseja.org
Narzędzia i materiały metodyczne do wspomagania procesu diagnozy predyspozycji edukacyjno-zawodowych uczniów zdolnych - <i>Kotwice mojej kariery</i>	www.kotwice.lechaa.pl
Zbiór zasobów edukacyjnych dla nauczycieli, również do pracy z uczniami zdolnymi	www.scholaris.pl
Rozwijanie kompetencji kluczowych uczniów zdolnych, w tym: przedsiębiorczych, obywatelskich i komunikacyjnych - Polska Fundacja Dzieci i Młodzieży	www.pcyf.org.pl
Portal naukowy dla uczniów i nauczycieli EDUSCIENCE	www.eduscience.pl
Projekt <i>Zdolni z Pomorza</i>	www.zdolnizpomorza.pomorskie.eu
Akademia Uczniowska	www.ceo.org.pl/pl/au
Kompleksowe wspieranie młodzieży uzdolnionej informatycznie - Stowarzyszenie Talent	www.talent.edu.pl
Ciekawe i proste eksperymenty fizyczne	www.totylkofizyka.pl
Wolontariat uczniowski, zajęcia dla uczniów zdolnych - Fundacja Rozwoju Wolontariatu	www.projektor.org.pl
Materiały z zakresu doradztwa zawodowego dla uczniów zdolnych - Krajowy Ośrodek Wspierania Edukacji Zawodowej i Ustawicznej	www.doradztwozawodowe.koweziu.edu.pl

BIBLIOGRAFIA

- Bee, H. (2004). *Psychologia rozwoju człowieka*. Poznań: ZYSK i S-KA.
- Brzezińska, A. (2000). *Spoteczna psychologia rozwoju*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe SCHOLAR.
- Brzezińska, A. (2005) (red.). *Psychologiczne portrety człowieka*. Gdańsk: GWP.
- Csikszentmihalyi, M. (1996). *Creativity: Flow and the psychology of discovery and invention*. New York: HarperCollins Publishers.
- Csikszentmihalyi, M., Nakamura (2004). Motywacyjne źródła kreatywności z perspektywy psychologii pozytywnej. W: J. Czapiński (red.), *Psychologia pozytywna. Nauka o szczęściu, zdrowiu, sile i cnotach człowieka* (s. 103-116). Warszawa: PWN.
- Czerniawska, E. (2004). O złożonych związkach między zdolnościami i metapoznaniem. W: W. Limont, J. Cieślukowska (red.), *Wybrane zagadnienia edukacji uczniów zdolnych, t.1* (s. 53-73). Kraków: Oficyna Wydawnicza „Impuls”.
- Dyrda, B. (2000). *Syndrom Nieadekwatnych Osiągnięć jako niepowodzenie szkolne uczniów zdolnych*. Kraków: IMPULS.
- Eby, J., Smutny, J. (1998). *Jak kształcić uzdolnienia dzieci i młodzieży?* Warszawa: WSiP
- Gaś, Z. (1995). *Pomoc psychologiczna młodzieży*. Warszawa: WSiP.
- Grzesiak, K., Zinkiewicz, B. (2011). *Poradnik. Kim zostanie moje dziecko?* Kraków: Ministerstwo Edukacji Narodowej.
- Guilford, J. (1978). *Natura inteligencji człowieka*. Warszawa: PWN.
- Hornowska, E., Paluchowski, W. (1993). Technika badania ważności pracy. Model teoretyczny i wstępne wyniki. [w:] J. Brzeziński (red.), *Psychologiczne i psychometryczne problemy diagnostyki psychologicznej*. Poznań: Wydawnictwo Naukowe UAM.
- Hornowski, B. (1986). *Rozwój inteligencji i uzdolnień specjalnych*. Warszawa: WSiP.
- Knopik, T. (2014). *Czas wolny... od nudy*. Warszawa: ORE.
- Ledzińska, M. (1997). Rola czynnika metapoznawczego w edukacji. *Psychologia Wychowawcza*, 40, 429-435.
- Ledzińska, M. (2004). W poszukiwaniu powiązań między inteligencją i osobowością. W: A. Sękowski (red.), *Psychologia zdolności. Współczesne kierunki badań* (s. 15-29). Warszawa: PWN.
- Limont, W. (2011). *Uczeń zdolny. Jak go rozpoznać i jak z nim pracować?* Sopot: GWP.
- Matuszewicz, Cz. (1975). *Psychologia wartości*. Poznań: Państwowe Wydawnictwo Naukowe.

- Mądrzycki, T. (1996). *Osobowość jako system tworzący i realizujący plany*. Gdańsk: GWP.
- Nęcka, E. (2003). *Inteligencja. Geneza, struktura, funkcje*. Gdańsk: GWP.
- Nęcka, E. (2004). *Psychologia twórczości*. Gdańsk: GWP.
- Nosal, Cz. (1990). *Psychologiczne modele umysłu*. Warszawa: PWN.
- Oleś, P. (2011). *Psychologia człowieka dorosłego*. Warszawa: PWN.
- Paszowska-Rogacz, A. (2002). *Warsztat pracy europejskiego doradcy kariery zawodowej*.
Warszawa: Krajowy Ośrodek Wspierania Edukacji Zawodowej.
- Schein, E. (1978). *Career dynamics: Matching individual and organizational needs*.
Massachusetts: Addison-Wesley Publishing Company.
- Schein E. H. (1990). *Career anchors: Discovering your real values*.
San Francisco: Jossey-Bass/Pfeiffer.
- Szmidt, K. (2007). *Pedagogika twórczości*. Gdańsk: GWP.
- Sękowski, A. (1989). *Osobowość a osiągnięcia artystyczne uczniów szkół muzycznych*. Wrocław: Zakład Narodowy imienia Ossolińskich, Wyd. Polskiej Akademii Nauk.
- Sękowski, A. (2000). *Osiągnięcia uczniów zdolnych*. Lublin: Wydawnictwo KUL.
- Sękowski, A., Knopik, T. (2014). Psychologia mądrości - w trosce o integralny rozwój uczniów zdolnych. *Chowanna*, 2/2014.
- Sękowski, A., Siekańska, M., Klinkosz, W. (2009). On Individual Differences in Giftedness. W: L. Shavinina, L.V. (red.), *International Handbook on Giftedness* (s. 467-485). New York: Springer Verlag.
- Ziótkowska, B. (2005), Okres dorastania. Jak rozpoznać ryzyko i jak pomagać?,
W: A. Brzezińska (red.) *Psychologiczne portrety człowieka*, s. 379-422. Gdańsk: GWP.
- Żebrowska, M. (red.) (1986). *Psychologia rozwojowa dzieci i młodzieży*.
Warszawa: PWN

Egzemplarz bezpłatny

CONSULTING

Wydawnictwo Lechaa Consulting Sp. z o.o.

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

Projekt współfinansowany ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego